

NOUA REVISTA ROMANA

ABONAMENTUL :
In România un an (48 NUMERE), 10 lei
„gease luni . . . . . 6 „
In toate țările uniunii postale un an 12 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
București, Calea Victoriei 62. Pasagiu No. 3
DIRECȚIA : București, B-dul Ferdinand 55
TELEFON 8/66

POLITICA, LITERATURA, ȘTIINȚA ȘI ARTA
APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

Director: C. RADULESCU-MOTRU
Profesor la Universitatea din București.

UN NUMĂR :
25 Bani

Se găsește cu numărul la principal le
librării și la depozitarii de ziare
din țară

Prețul anunțurilor pentru o pătrime
de pagină 10 lei.

No. 6.

DUMINICĂ, 22 MAIU 1911.

Vol. X.

NOUȚĂȚI

† C. I. Stoicescu și † Generalul G. Manu.

Prin data morții lor, suntem aduși a face o ap: opiere între acești doi bărbați politici, cari de altmintreli în viața lor nu s'au asemănat aproape prin nimic.

C. I. Stoicescu a avut în partidul liberal, câtă vreme acest partid a fost condus de bătrânii I. Brătianu și D. A. Sturdza, un rol însemnat. A fost în mai multe rânduri ministru și oratorul partidului. S'a distins ca avocat.

C. I. Stoicescu a trecut, în ochii vechilor liberali, drept tipul „bărbatului politic ridicat prin meritele sale“. Adversarii săi politici nu l'au urât, și nici el n'a urât pe adversari. Singurii săi vrăjmași au fost neoliberalii recrutați din rândurile foștilor socialiști.

Activitatea politică a lui C. I. Stoicescu a fost mărginită în consolidarea partidului liberal. Tot ce a făcut el politicește bun a fost pentru partid. De aceea în ultimele sale zile a și fost profund afectat când partidul nu i-a mai recunoscut rolul de fruntaș.

Generalul Gheorghe Manu a fost prin studiile sale speciale un bun militar; iar prin pozițiunea socială a familiei sale un om politic de care trebuia ținut seama în orice ocazie. Inșuririle sale personale, din fericire, sprijineau cu succes rolul său politic. Loial, cumpătat și iubitor de ordine, Generalul Manu a ținut cu distincție rangul de fruntaș al partidului conservator.

A fost în diferite rânduri ministru și chiar odată prim-ministru.

Activitatea sa politică s'a mărginit la activitatea sa de ministru. A fost tipul biurocratului cinstit și priceput.

Adversarii nu numai că nu l'au urât, dar l'au și stimat.

Cu Generalul G. Manu dispărea unul din frumoasele exemple ale generațiunei boeresti, din ultimii ani.—A.—

Conflictul de la Sf. Sinod.

Aceea ce se petrece astăzi în ședințele Sf. Sinod numai cu bunăvoință se poate denumi cu cuvântul de „conflict“. De fapt, ședințele Sf. Sinod nu fac cinste nici prelaților și nici ministrului, care ia parte la ele.

Două chestiuni au fost puse încă de multă vreme în discuția membrilor Sf. Sinod de către I. P. S. Episcopul de Roman.

1. Chestiunea canonicității legii prin care s'a înființat consistoriul bisericesc superior;

2. Chestiunea moralității și vredniciei sufletesti a I. P. S. S. Mitropolitului Primat D. Athanasie Mironescu.

La aceste două chestiuni membrii Sf. Sinod nu răspund, sau răspund șovăitor, da și nu. Dâșii ar voi să nu răspundă de loc crezând că prin tăcerea lor se asigură mai bine liniștea în biserică.

La prima chestiune, Sf. Sinod în unanimitatea membrilor săi a răspuns la început că legea este necanonică; apoi când Ministrul după vremuri, d. S. Haret, a promis unora dintre membrii Sinodului avantagii personale, atunci Sinodul a răs-

puns că legea este canonică; la insistențele din nou ale Episcopului de Roman, Sinodul a revenit și a zis că legea nu e tocmai canonică; și în sfârșit când a fost să fie votată, în Senat, membrii din majoritatea Sinodului au votat'o sub cuvânt că este bine să se facă mai întâi experiența legii, chiar dacă ea ar fi necanonică!!

O așa șovăială cui i-ar face cinste?

Astăzi schimbându-se guvernul, în locul d-lui Sp. Haret, vine ca Ministru d. C. C. Arion.

D. Arion crede că legea este necanonică. Iată după dânsul și pe membrii Sf. Sinod renunțând la experimentare și pronunțându-se în favoarea modificării legii votate cu puțin timp înainte cu asentimentul lor!

Poate fi denumită o așa purtare cu cuvântul de „conflict“?

În resolvarea celei dea doua chestiuni, purtarea membrilor Sf. Sinod este și mai inexplicabilă.

I. P. S. S. Episcopul de Roman ridică o acuzare în toată regula în contra Mitropolitului Primat, numindu-l pe acesta imoral, plagiator și heretic! Acuzarea Episcopului vine în urma unor acuzări de acelaș conținut ridicate și de alți modești preoți de mir. Sf. Sinod, invocând trebuința pe care o are Biserica de a fi liniștită, umblă să nu deă curs acuzării. Pe preoții de mir îi pedepsește cu samavolnicie. Pe Episcopul de Roman caută însă să-l înduplece ca să tacă. Nimeni nu dă direct răspunsul, dacă la acuzarea Episcopului de Roman, este obligatorie după canoane judecata pe care acesta o cere, sau nu. Dacă judecata se impune după canoane, pentru ce asemenea judecată nu s'a făcut de mult? Care este interesul ca nevrednicul, fie el Mitropolitul acuzat, fie el Episcopul acuzator, să nu fie scos din Biserică?

De ce această fugă de judecată?

I. P. S. S. Episcopul de Roman este un resvrăitor care vrea să turbure Biserica!

Cum, un resvrăitor acela, care cere numai lumina judecății asupra unor fapte precise?

Aceea ce se petrece la instituția Sf. Sinod nu poate servi ca model pentru cea mai neînsemnată instituție a Țării. Este timp ca și Înălții Prelați să înțeleagă, că publicitatea ședințelor sinodale strică, nu numai prestigiului Înălților Prelați, dar și prestigiului Bisericii ortodoxe române.—Verax.—

Demisiunea Mitropolitului Primat.

Conflictul sinodal a intrat de două zile într'o nouă fază: după noi cea mai gravă.

Sf. Sinod, din ordinul Ministrului de culte, a chemat în judecată pe Episcopul de Roman, nu pentru a cerceta acuzările ce el a ridicat în contra Mitropolitului, ci ca să-l condamne ca răsvrăitor... Odată Episcopul condamnat ca răsvrăitor, acuzările în contra Mitropolitului vor fi considerate ca neavenite.

Această soluțiune *avocățească* nu va întârzia să revolte și pe cei mai pașnici cetățeni ai acestei Țări!

Creștinii ortodoxi ai Țării vor un Mitropolit curat „și în cele văzute și în cele nevăzute“.

Pentru a avea un asemenea Mitropolit *se impune demisiunea celui actual.*—Verax.—

CESTIUNI ACTUALE

CA LA NOI LA NIMENI

Trei preoți aduc, prin petiții adresate către Sf. Sinod, acuzațiuni grave în contra I. P. S. S. Mitropolitul Primat Athanasie Mironescu, și declară că sunt gata să-și susțină acuzațiile, iar în caz de nu vor fi în stare să le susțină să fie pedepsiți ei conform legilor și canoanelor...

Ce face Sf. Sinod?

Pedepsește, fără să-i asculte, pe cei trei preoți și continuă să lucreze sub președinția celui acuzat!

Alți preoți se unesc cu cei trei dela început.

Sf. Sinod ia hotărârea, ca de aci înainte oriși cine va mai reclama în contra I. P. S. S. Mitropolitul Primat să fie pedepsit, fără a fi ascultat, așa din principiu.

Unde vor mai fi existând așa judecători, ca acei din Sf. nostru Sinod?

Acuzarea contra Mitropolitului și-o însușește și un membru al Sf. Sinod, I. P. S. S. Episcopul de Roman!

Sf. Sinod întreabă pe I. P. S. S. Episcopul de Roman mai întâi de sănătate, și apoi din *ordinul* Ministrului îl chiamă în judecată ca răsvrătitor!!

Așa un Sf. Sinod, cu frica lui Dumnezeu și a canoanelor bisericești, se va mai fi gășind oare pe aiurea?

Acuzațiile în contra I. P. S. S. Mitropolitului fac obiectul discuției publice; ziarele le desfășură în cele mai intime amănunte; nu este casă în care să nu se vorbească de ele...

Care este atitudinea I. P. S. S. Mitropolitului Primat?

Aceia a omului calomniat care vrea judecată pentru a se disculpa?

De loc. Mitropolitul are ceva mai urgent de făcut.

El ia parte la ședințele ținute de Societatea ortodoxă a Doamnelor române, unde cu o naivitate adorabilă se vorbește de pericolul catolicismului, și nici măcar se pomenește de pericolul putreziciunii din Biserica noastră.

Dar, să zicem, Doamnele române, din societatea ortodoxă, prea fiind obișnuite să trăiască peste graniță, cunosc mai de aproape pericolul catolicismului, decât putreziciunea din Biserica noastră!—ce fac însă ceilalți membrii ai clerului românesc?

Aceștia se adună, convocați de subalternii direcți ai celui interesat, și votează moțiuni de încredere pentru Mitropolit!

Și pentru un așa cler s'a promulgat legea Consistoriului superior bisericesc!

Nu sunt dintre aceia cari critică tot ce este românesc; dar față de faptele cari se petrec dela un timp încoace la noi, în lumea celor ce ar trebui să dea exemplu de moralitate, nu mă pot oprî de a repeta zicătoarea populară: ca la noi la nimeni.

C. Rădulescu-Motru

COMUNICAREA D-lui DUILIU ZAMFIRESCU LA ACADEMIE

Metafizica cuvintelor și Estetica literară

„Comunicarea ce am a vă face astăzi—începe d-l Duiliu Zamfirescu—pornește dintr'o preocupare a mea de a înțelege și a explica o problemă de estetică: cum împarte poezia, materialul lexic, în *abstractiv* și *sensorial*? cum pot cuvintele, cari, în substanță, sunt sunete, să capete însușiri de înțelegere, să ia caracter de individualizare, și, mai mult, să deștepte în noi emoțiuni?

„Prin unii ghețari, ce sunt ușor accesibili călătorilor, speculanții sapă grote, pe care le luminează cu lumină electrică colorată: muntele străveziu se înroșește sau se îngâbenește ca un chip omenesc. El însă nu poate împărtăși altora, din firea sa, decât puțină răceală. Cum împărtășesc cuvintele căldură?

„Prin deșteptare de imagini.

„Dar oare nu sunt cuvinte—și cele cu mai mare întindere de înțeles—care nu chiamă imagini?

„De sigur. Care este imaginea cuvântului *quantitativ*? sau a cuvântului de toate zilele *năzuință*?”

Lucrarea se împarte în două părți.

În partea I-a a lucrării sale, d-l Duiliu Zamfirescu cercetează formarea graiului omenesc.

Toate mișcărilor care înregistrează legătura dintre *conștiință* cu *lumea din afară* se numesc *mișcări de expresiune*. Acestea își au legile lor în psihologie. Una ne interesează mai cu seamă: *raportul dintre impresiunile sensoriale și mișcare*. Vederea unei persoane antipatice sau a unui animal fioros irită organele noastre sensoriale, cari, la rândul lor, produc o innervațiune centrală a mușchilor externi ai corpului, dând astfel loc la mișcări instinctive. Aceste mișcări, fiind mai întotdeauna la fel, devin tipice și servesc să exprime în afară o stare internă.

În primele timpuri ale omenirii, emoțiunile interne s'au manifestat prin directa indicare a lucrului din afară, sau, în lipsa acestuia, prin mișcări, care defineau în timp și spațiu conturul sau calitățile lui.

Când exprimarea emoțiunilor celor mai simple s'a complicat, când omul a găsit în semenii săi un ecou inteligent al propriilor sale emoțiuni, atunci a apărut prima manifestare a gândirii și prima formă a vorbirii, *limba gesturilor*.

Prin urmare, vom avea în această limbă, *gestul demonstrativ*, când lucrul este de față, și *gestul figurativ*, când lucrul lipsește.

Eșit din prima sa copilărie, omul a găsit în instinctele sale un instrument ceva mai perfecționat decât gestul: *sunetul articulat*. Acesta pornește dela aceeași origine ca și gestul figurativ, de oarece este la început *onomatopEIC direct*, adică imitează sunetele din natură, și numai ceva mai târziu devine *onomatopEIC indirect*, adică exprimă, prin senzațiuni de sunet, impresiuni sensoriale de altă natură.

Vorbirea, care, la început, a fost o trebuință a vieții curat animale, a devenit cu timpul o necesitate a intelectului nostru, nu atât pentru a împărtăși altora mișcărilor sufletului, cât pentru a îndestula pe acesta în avânturile sale.

Omul și-a complicat graiul în raport direct cu creierul său, și se poate afirma că nici una din născocirile sale nu a fost mai mare, pentru propria sa înălțare, ca vorbirea. De unde viața sa lăuntrică eră un câmp numai de materie experimentală,—cu întinderea și

abstragerea înțelesurilor, ea a putut să se idealizeze. Cele mai înalte speculațiuni au devenit posibile; sisteme științifice, morale și estetice s'au alcătuit, pe temelia lor.

Relațiunile ideale și interne între obiectele gândirii noastre, care sunt cu totul în afară de ordinea experienței externe, au făcut din om o ființă unică în univers.

D-l Duiliu Zamfirescu atrage atențiunea Academiei asupra *migrațiunei* înțelesului cuvintelor și arată cum, la rasele nobile, această operațiune s'a urmat mai cu seamă în *intelectualitatea* iar nu în *sentimentalitatea* lor. D-sa ia cuvântul *număr* și arată cum se ridică el, dela cea mai umilă condițiune, dela sanscritul *nam*, care însemnează o *îndoire de mijloc*, până la cea mai strălucită pozițiune socială, până la Pythagora, la care însemnează *principiul tuturor ființelor*, până la Platon, la care simbolizează *ideile*, până la Kant, la care însemnează *esența cantității finite*. În opoziție cu acest cuvânt, de esență intelectuală, să luăm un cuvânt sentimental. Care este cuvântul cel mai expresiv, în sentimentalitatea omenească? De sigur, cuvântul *amor*. Valoarea noțională a cuvântului *iubire* nu a făcut un pas. Fie că ar fi *amor* în sine, sexualitate sau năzuință către frumos, fie că ar fi *iubire părintească* sau *filială*, fie că ar fi *amor propriu* sau *iubire de patrie* sau de *omenire* sau orice fel de altă iubire, la temelia sa găsim aceiași noțiune pe care a avut-o prima ființă, dela *monada* lui Leibniz, până la Julietta lui Schakespeare.

Când filozofii zic „lumea este reprezentațiunea mea“, ei înțeleg că toate reprezentațiunile minții noastre, fie intuitive, fie abstracte, nu sunt cu puțință, decât dacă sunt condiționate de timp și de spațiu. Cu toate astea, reprezentațiunile stau câteodată, unele către altele, în așa rapoarte, încât devin pure entități, pentru cari noțiunea de timp și de spațiu nu mai e necesară. Două lucruri cari stau una lângă alta, în natură, nu pot să se asemene, ele pe ele, nici să se diferențieze. Conceptul de *relativitate* este pur intelectual și izvorit din cea mai înaltă facultate a minții, *comparațiunea*, care nu e condiționată de timp și de spațiu. Când zicem: $6+6$ este egal cu $7+5$, avem o evidență lăuntrică, un adevăr cu totul neatârnat de lumea din afară. De asemeni, când zicem:

Lună tu, stăpâna mării, pe a lumii boltă luneci

Și gândirilor dând viață, suferințele întuneci

nu spunem un adevăr matematic, ci stabilim o evidență lăuntrică: *dând gândurilor viață, întuneci suferințele*. Aceasta este materie mintală.

Fără a intra în cercetarea steapă a definițiunilor filozofice asupra sufletului, dacă adică el este de esență pur metafizică, sau este pur fiziologică, sau și una și alta,—un lucru pare astăzi admis de toată lumea, și anume: că există în om o serie de concepțiuni ideale, ce izvorăsc din însăși natura sa, care concepțiuni nu sunt condiționate de timp și de spațiu.

Trecând la partea II-a, d-l Duiliu Zamfirescu leagă teoria metafizicei cuvintelor de estetica literară.

Nimic mai puțin dovedit, după părerea d-sale, de cât afirmațiunea unor esteticieni, că *sensibilizarea imaginilor dă poezia*.

Poezia este, ca matematica, materie mintală, și este de pură origină abstractă. Emotivitatea noastră, oricât de puternică ar fi, nu devine poezie, adică operă de artă, decât dacă intervine *puterea creatoare*, care este o operațiune mintală de aceeași natură cu *comparația* în matematici. Istoricii lui Newton presupun că el găsisse un sistem al său de calcule, pe care

nu-l destăinuise nimănui, ca să ajungă la *Principiile matematice*. De sigur, fiecare mare poet are un fel al său de a statornici relațiuni în răsfrângerea sa lăuntrică, pe care nu și-l însușește dela nimeni, nici dela oamenii ceilalți, nici dela lucrurile din afară.

Asupra acestui singur punct se diferențiază marii poeți, de poeții obicinuiți, *poeții abstractivi*, de *poeții sensoriali*.

Este evident că forma în care se exprimă gândirea este ea însăși o parte însemnată a frumuseții gândirei; dar poeții sensoriali rămân în formă, ca într-o gratie deasă, prin care sufletul lor nu străbate, ci se mlădie, ca edera, și ia contururile balconului sau porții de care atarnă; pe când poeții abstractivi străbat cu sufletul dincolo de formă, trec prin gratii și luminează bolta castelului în care scânteie painjinișul de ani.

Spre a dovedi valoarea acestei observațiuni, a întinderii înțelesului cuvintelor și a relativității lor în structura gândirii, d-l Duiliu Zamfirescu examinează două poezii ale lui Leopardi: *Alla luna* și *La sera del dì di festa*, pe care le dă în originalul italianesc, în traducere franceză (F. A. Aulard) și în traducere română.

Puterea străbătătoare a acestor poezii nu stă în sensibilizarea imaginilor, căci s'ar putea zice că nici nu au imagini, în înțeles poetic; ea stă într-o exasperare sufletească a lui Leopardi, de pură origine intelectuală, și mai cu seamă într-o infinită superioritate de elocutiune, pe care o dă deprinderea zilnică cu abstracțiunile.

Rudă de aproape cu acest mare poet, este Eminescu al nostru. Nici unul nici altul nu au sisteme filozofice, dar și unul și altul se hrănesc dela același izvor: *nefericirea*, dar nefericirea intelectuală și aprioristică. La Leopardi se chiamă *l'infelicità*; la Eminescu s'ar putea chema *nemângâiere*. Amândoi trec dincolo de Schopenhauer, cel dintâi pentru că, la 1819, când a scris *la sera del dì di festa*, materialmente nu putea cunoaște teoria *Lumei ca voință și ca reprezentațiune*; cel de al doilea pentru că poezia sa are o structură organică atât de personală, încât ea nu poate fi, cu nici un preț, reflexul unei alte personalități și cu atât mai puțin al unui sistem rece de filozofie. Amândoi trec dincolo de Kant și Platon, pentru a ajunge până la Çakyamuni, și dincolo de acesta, pentru a atinge vastele depărtări ale sufletului omenesc.

D-l Duiliu Zamfirescu examinează mai multe poezii ale lui Eminescu, printre cari *Frământ de codru*. D-sa se exprimă cam astfel:

Deodată vedem cu toții cum se înfiripează scena încântătoare a teiului ce-și pleacă ramul pân' la *dânsa*; cum ramul își dă vânt și o ia în sus de brațe, pe când florile plouă peste umerii ei. Ce suggestive expresii! câtă sfială în eleganța plastică a femeii, zburată în vânt de teiu, sau a izvorului care își aduce aminte când îl atinge, *visătoare*, cu piciorul!...

Acesta este darul tuturor marilor poeți,—însă, darul acesta, cercetat mai de aproape, izvorăște din puterea sufletească a producțiunei lucrurilor nemateriale. Toate cuvintele din strofa întâi chiamă imagini concrete: un teiu, un ram, o fată tânără și florile teiului. Ceea ce însă alcătuiește poezia din cuvinte, este puterea lăuntrică a relativității lor, adică un lucru nu numai abstract, dar transcendental.

Acelaș farmec pătrunzător îl găsim în unele bucăți ale lui Odobescu. Lăsând la o parte suggestiva descriere a Bărăganului, și mergând mai adânc în Psevdo-Chinegheticos, întâlnim povestea Bisocanu-

lui, atât de caldă, atât de plină de înțelesuri, în care vorbesc păsările, ierburile, munții și apele. D-l Zamfirescu citește.

Proza aceasta singuratecă, atât de sclipitoare, atât de ritmică, încât se preface dela sine în vers, și-a găsit, la unii scriitori tineri, menirea ei adevărată: ue a creă romanul și nuvela descriptivă.

Cu d-l Mehedinți, în nuvela *Buruană*, cu d-l Sadoveanu în *Iezerul*, cu d-l Sandu-Aldea în *Murgul*, cu noul scriitor macedonean M. Beza, în schițele sale din munții Macedonei, cu Dragoslav în *Boerul Vântu*, limba românească se ridică la structura neperitoare a unui început de clasicitate, la care o pregăteau scriitorii generației precedente, d-nii Gane, Caragiale, Vlahuța, Delavrancea, Brătescu-Voihești, înaintea cărora, Odobescu, venind de sus, Creangă, venind de jos, și-au dat mână de prieteni.

În partea finală a lucrării sale, d-l Duiliu Zamfirescu se ocupă de poezii sensoriali.

Pentru d-l Coșbuc are o evidentă slăbiciune, îl numește om de talent și chiar de mare talent și regretă că sensorialitatea sa îl ține în formă, sclav al unui alaiu de cuvinte încântător, care orbește, dar nu mișcă. Ultima poezie din *Fire de tort*, străbătută de un suflu de idealitate, răscumpără pe toate celelalte și dovedește ce ar putea să facă d-l Coșbuc, dacă maturitatea vieții l'ar pune pe calea simțirii celor mari.

D-l Goga stă pe o treaptă mai jos. Și acesta este om de talent, și o fericită îndreptare se constată la d-sa, de când a eșit din păcla poporanistă. Dar, în trecut, sensorialitatea d-lui Goga atingeă cuimie ridiculului, printr'un amestec de naivitate și de plasticitate excentrică:

Voi să-i dați lui popa Naie
Liturghii o lună 'ntreagă,
Că-i sărac și popa Naie
* Și n'arè bucate, dragă.

Acest „și n'are bucate, dragă“ ar putea să fie dedicat d-lui Dr. Cantacuzino, a cărui nobilă preocupare de tot ce „n'are bucate“, îl face—pe D-sa, om serios și învățat—să figureze pe coperta unei Reviste, ce apare la un popor nomad, răspândit pe ambele mări ale Uralului, la Kirghizi.

D-l Goga scrie strofe admirabile, pline de întindere de înțelesuri, când iese din sensoriu. Vezi *In codru*.

Pe treapta cea mai de jos stau poporanistii,—probabil cei dela Revista ce apare la un popor nomad.

Lipsiți de nerv și de gust; fără naivitatea poporului; fără finețea oamenilor culți,—ei desfășură chilometri de platitudine, cu o atât de stăruitoare inconștiență, încât toată lumea e dezarmată.

Dela aceștia nu se poate cere preocupare de artă. Ei sunt doctrinari. Doctrinarii sunt sclavi și toți secretarii sunt discursivi, prin urmare perduți în lumea inferioară a demonstrațiunii.

Nenorocirea este că găsesc naivi cari să-i urmeze. Așa, de câtvă timp, un domn, I. Agârbiceanu, care se zice că e preot, umple lumea, cu proza nuvelilor sale, poporaniste și amoroase.

Acesta este rezumatul comunicării d-lui Duiliu Zamfirescu, rezumat făcut în chipul cel mai obiectiv și pe care l'a văzut și autorizat d. Duiliu Zamfirescu ca să se publice. Într'un no. viitor al revistei, d. C. Rădulescu-Motru va discuta principalele teorii afirmate în această comunicare.

* * *

CESTIUNI SOCIALE

PRIN ȚARĂ

(Insemnări din călătorie)

Țara noastră, după opinia admisă în general și necontestată, este o țară *eminamente agricolă*, ceea ce nu ne împiedică să plătim untul, laptele, ouăle și altele, mai scump decât în orice parte a lumii, și să fim singura țară în care se poate vorbi despre o criză a untului, a ouălor, etc. etc.

În o țară „eminamente agricolă“, trebuie să fie și „eminente“ școli de agricultură, vizitate mereu de mii de agricultori, cari trebuie să găsească acolo multă lumină, foarte multă, pentru că acolo-i școală, și la școală se învață.

Pentru a mă lumina și eu, am căutat să vizitez o școală de agricultură.

Primul gând trebuie să-mi fi fost la școala dela Herăstrău. Doar în capitala țării fierbe piatra cea scumpă; acolo s'au grămădit toate florile neamului nostru; acolo-i soarele ale cărui raze încălzesc toată suflarea românească; acolo!

Când am spus unui prieten ce gând am, a început să râdă.

Auzi, să mă duc la școală la Herăstrău ca să învăț agricultură! Ești nebun? Dar tu nu știi că acolo nu-i școală de agricultură, ci o *Academie* de înalte științe agricole, unde se fac teorii pe care tu nu le poți pricepe, și unde pentru hrana elevilor se cumpără din București și ceapa, și cartofele, și mărarul, și varza, tot, absolut tot? Ție nu-ți trebuie să ascuți teorii subtile, controversate complicate; îți trebuie să vezi rezultate practice. Pentru asta fii bun și treci în Ungaria.

Prietenul meu eră un mare pesimist; cu toate acestea am recunoscut că, în parte, are dreptate, că adică eu trebuie să vizitez o școală *practică* de agricultură.

După multe cercetări, am descoperit că o asemenea școală există în județul Roman, la Păncești-Dragomi-rești.

Ca să știu pe unde pot să mă duc în această localitate, am examinat harta căilor de comunicație din județul Roman; dar n'am dat peste ea. Atunci, într'un noroc, m'am dus la Roman, și am întrebat pe un birjar câte ceasuri de drum să fie până la Păncești? Birjarul s'a scărpinat în cap, și mi-a spus că până la Păncești trebuie să meargă vr'o nouă ceasuri, cu trăsura cu patru cai.

M'am îngrozit și am plecat spre casă.

La gară, un prieten m'a încredințat că până unde vreau să merg eu, e foarte aproape, și mi-a găsit o trăsura care m'a dus la școala de agricultură în vr'o douăzeci de minute.

Deși nu figurează pe nici o hartă, localitatea aceasta, la jumătate cale între Roman și halta Secueni, pe marginea șoselei naționale, are o însemnă-

tate deosebită: aici, pe lângă școala de agricultură, este și un spital de pelagroși.

Ce grozavă ironie!

În țară eminentă agricolă, lângă o școală de agricultură să găsești un spital de pelagroși!

Statistica joacă un rol însemnat în viața economică a omenirii; studiul ei duce la concluzii uimitoare. Pentru un statistician nu-i o absurditate să găsească relațiuni foarte intime între înmulțirea numărului criminalilor din România, și între mărirea tirajului ziarelor *Dimineața* și *Adevărul*, și cine ar putea găsi argumente cu care să mă combată cu succes, când aş dovedi—și faptul e real—că numărul pelagroșilor din România crește în proporție cu înmulțirea școalelor de agricultură?

În fine iată-mă unde doriām.

Școala nu are director; cel care a fost, a plecat și nu-i înlocuit de nimeni. Ordinea e ținută de un inten-dent, absolvent al școlii.

Nu m'am interesat să aflu ce cursuri teoretice se fac; țin să văd lucrările practice.

Mai întâi livada.

Un admirabil gard viu de glidicie. E o splendoare. Pomii, însă, merg rău. Sunt așa de aproape unii de alții, cam la trei metri, încât se înădușă. Pomii aceștia nu vor da fructe niciodată. Eu am fost mai meșter, în privința asta; de aici nu pot să învăț nimic.

Iată pepiniera, sau școala de pomi.

Printre iarbă se zărește ceva suspect; parcă ar fi pui de philodendron, suciti în toate formele. Tăblițele de porțelan spun, însă, că acolo sunt meri, peri, persici....

Am și eu o școală de pomi; alții mei, în cursul unui an, au crescut mai mult de un metru, și am niște mlăzi sănătoase și mândre... Poate că aici au avut vreo influență nefastă tăblițele de porțelan!

Stupina... adică *prisaca*, precum se spune până a nu aveā școli de agricultură.

Un elev se prăjește la soare și pân-dește un stup primitiv, din care trebuie să iasă un roi.

Stupi nu sunt mulți: numai vr'o patru, dar proști.

Livadă, pepinieră, prisacă, sunt lucruri secundare; temeiul este câmpul de experiență.

Pe marginea unei șosele, pe care trece atâta țărănime, este un fel de florărie. Intinderi mici de pământ, sunt despărțite prin alei pe care nu găsești un fir de iarbă. Pe câte un țărăș, la capătul fiecărei parcele, sunt tăblițe de porțelan, foarte frumos scrise, pe care citești: *Dactylis glomerata*, *Phleum pratense*, *Poa pratensis*, și alte nume de acestea latinești, pe care trecătorii meniți să învețe agricultură practică, nici nu le pot ceti.

Caut măcar un fir din aceste plante minunate, și nu zăresc nici unul. Pe nici o parcelă n'a răsărit nimic, deși suntem la 31 Mai, și buruiana e mare și neplivită.

Pricina: Mi se explică astfel: sămânța a fost adusă dela o casă din străinătate, și se vede că n'a fost proaspătă.

Lucrul e posibil.

Iată însă că mai sunt și alte parcele, despărțite prin alei tot așa de bine curățate, parcele pe care tăblițele de porțelan îți arată că sunt sămă-nate diferite soiuri de grâu, de orz și de ovăz, dar sămânța n'a mai răsărit. Și pe când, alătura, pe lanul arendașului, grâul des ca peria se învălurează la suflarea vântului, pe câmpul de experiență al școlii de agricultură, cresc buruene și scaeți.

Noroc, zău, că tăblițele de porțelan sunt pe latinește, și mulți dintre elevii școlii chiar, n'or fi știind ce s'a sămănat acolo, iar țărani cari trec pe șosea vor fi crezând că-s ceva buruene bune de farmece.

Dar mai sunt și alte lucruri frumoase de văzut la școala practică de agricultură.

De pildă lăptăria.

Un *separator* foarte frumos, nou nouț, și o sumedenie de vase și aparate, în stare virgină. Maestrul-lăptar face un curs admirabil; ne explică toate cu multă competență, și, pentru a ne face să pricepem rostul separatorului, toarnă în el apă limpede, și ne arată cum curge, pe o tavă smântâna și pe alta laptele smântănit. Experiența reușește de minune, și admirăm cum curge apa de pe amândouă țevile.

În atelierul de fierărie nu mai intrăm; e Duminică, și nu s'ar putea face nici o experiență.

Vizităm grajdurile vitelor.

Tot ce poate fi mai modern; arhitectul și constructorul merită cel puțin „Bene-merenti”.

Curățenie desăvârșită; un paiu nu zărești nicăeri; dar nici o vită nu stă în grajd. Vacile și boii, puține vite și proaste, stau într'un ocol țărănesc, în bătaia soarelui dogoritor, în murdăria obișnuită la toaie gospodăriile țărănilor noștri, și sub privigherea unui țaran tâmpit, care de departe aruncă o botă noduroasă și lovește pe fiecare vită drept unde o ocheste.

E mare artist, acest profesor care face acest curs practic de creșterea vitelor.

Și grajdul pentru porci e tot așa de luxos și de curat, măcar că nu-i nici un porc în el.

Am făcut o socoteală cam cât trebuie să coste locuința fiecărui porc, din acest grajd, și am ajuns la cel puțin patru sute lei.

Și această gospodărie trebuie să servească de model fiilor de țărani, cari vin aici să învețe agricultura, și apoi să se întoarcă în satele lor, și să puie în practică tot ceia ce au văzut și au făcut aici.

Clădirile dela școala aceasta, mașinile și vitele, trebuie să coste peste un sfert de milion; atâția bani aruncați în vânt, pentru că școala nu aduce nici un folos.

Am întâlnit mulți mari proprietari și arendași, cari mi-au vorbit cu groază și dispreț despre absolenții școalelor noastre practice de agricultură, și cari nu ar lua, în serviciul lor, un asemenea absolvent, dacă le-ar plăti ei sume fabuloase. Și, după câte mi-au spus acești proprietari, despre capacitatea, activitatea și cinstea unora dintre absolvenți de aceștia, le-am găsit dreptate.

La noi, oricine învață într'o școală, și în orice fel de școală, este un candidat la o slujbă; elevii școlilor de agricultură, când isprăvesc școala și nu pot căpăta o funcție publică, fac orice, afară de agricultură. Dintre ei se recrutează slujbașii tuturor instituțiilor care nu au nimic comun cu agricultura.

Și cu toate acestea se găsesc oameni cu mintea întregă, cari susțin că trebuie să îndreptăm tineretul nostru în spre învățământul agriculturii, ca și cum nu ar cunoaște—sau poate tocmai pentru că nu cunosc,—rezultatele negative ale acestor școli.

Suntem țară agricolă, și multe veacuri încă vom rămâne ce suntem. La industrie nu trebuie să ne gândim. Industria zahărului, a hârtiei, a cuielor... este o pacoste și o rușine. Sau, dacă visăm industrie, trebuie să deschidem granițele, să între cine vreă în țara asta, ca în cinci ani să ajungem cincisprezece milioane. Până atunci, însă, și pentru că acest lucru nu se va întâmpla, să punem toată nădejdea noastră numai în agricultură, și să ne gândim numai la înflorirea ei.

Dar, cu școli ca acea dela Păncesti-Dragomirești, ținta aceasta nu o vom ajunge niciodată, și mult mai mult folos am trage dacă s'ar desființa.

Poate că atunci și numărul pelagroșilor s'ar mai împușină.

Și pentru că a venit iarăși vorba despre pelagroși, să spun cam ce am văzut în spitalul de aici.

Clădirea e cu două rânduri, împrejmuată cu gard înalt de scânduri. Curtea e foarte mică, și într'un hal de murdărie, care nu se poate descrie.

Am voit să intru în una din sălile cu bolnavi, dar mi-a fost cu neputință: o putoare pestilențială mi-a întors stomacul și mi-a prins tâmplele ca într'un clește.

Mintea nu poate concepe ca în mijlocul verei, într'un spital menit să vindece bolnavii, să fie atâta murdărie și atâta putoare.

În curte mai sunt două pavilioane de vară, unul pentru bărbați și altul pentru femei. Aceste pavilioane sunt construite din scânduri, acoperite cu tablă; dar între acoperământ și restul clădirei nu este pod, precum se face chiar la grajdurile de vite, ca să împedice ferbințeala soarelui, așa încât căldura, în aceste pavilioane, e mai înădușitoare decât afară, unde măcar circulă aerul. Apoi, pavilioanele nu sunt nici podite, și pe sub paturi—niște scânduri pe țărugi înfiți în pământ—cresc buruieni, iar între paturi, unde țărâna e bătătorită de picioarele bolnavilor, e o murdărie groaznică.

Dacă un om sănătos ar fi ținut câteva zile în acest spital, ar trebui să înnebunească.

Cineva, care pare a fi în curent cu cele ce se petrec în administrația acestui spital, îmi face niște destăinuiri grave.

Spitalul are o întindere de câteva hectare de pământ, din care o parte e plantată cu arbori, pentru ca bolnavii să poată avea aer curat. Intendentul spitalului, însă, în înțelegere cu doctorandul, care-i este

ginere, au îngrămădit bolnavii în curtea mică și murdară din fața clădirei, și restul de pământ l'au împrejmuțit cu gard, și-l cultivă cu țaranii cari—prin minune, de sigur—se vindecă, dar cărora nu li se dă drumu din spital decât când se isprăvește lucrul câmpului.

Intendentul spitalului cultivă plante furagere și legume. Cu furajul se hrănesc vacile intendentului, care cumpără, dela el însuși, laptele trebuitor bolnavilor din spital, și tot intendentul—agricultor vinde intendentului—intendent legumele pentru hrana bolnavilor.

După cum se vede, acest intendent s'a dedublat: el este intendent-vânzător și intendent-cumpărător, în acelaș timp.

E un mare transformist; ar fi în stare să întreacă și pe Frizzo Fregoli.

Cu așa spitale și așa intendenți, pelagra nu se poate să nu progreseze.

Artur Gorovei.

CRITICA

CRITICII NOȘTRI: D-I G. IBRĂILEANU

Ideile d-lui Ibrăileanu asupra artei, literaturii și criticeii nu se găsesc reunite și sistematizate în anume articole, ele au fost enunțate întâmplător, cu prilejul diferitelor sale studii asupra scriitorilor noștri. Așa, în studiul său asupra d-lui Sadoveanu, vom întâlni teoria atitudinii și a romanului istoric; cu prilejul „Momentelor“ lui Caragiale, vom avea o lungă, o prea lungă discuție asupra cugetării *reflexive* și *spon-tane*; în articolul privitor la „Postumele“ lui Eminescu, ni se face, mai mult sau mai puțin, o teorie a stilului, a formei, a fondului și așa mai departe. În polemici însă, mai mult parcă decât în studiile sale, vom găsi elementele cari alcătuiesc doctrina împărtășită de d. Ibrăileanu.

Să încercăm a le defini.

I.

Producțiunile spiritului omenesc se împart în trei genuri mari: știința, arta și oratoria.

Sistemul științelor este sistemul diferitelor noastre cunoștinți asupra lumii. Ca să putem înțelege lumea, o reducem la noțiuni generale și serii de noțiuni, care nu sunt altceva decât niște extracte de imagini. Aceste noțiuni constituiesc materialul cu care lucrează omul de știință.

Artiștii au altă menire, ei nu explică lumea, ci se apucă să creeze, după modelul lumii reale, o altă lume,—care adaogă ceva, care prelungește creațiunea. „Pe lângă cei un miliard și jumătate de oameni în carne și oase, artistul mai creează alți oameni. Pe lângă comisarii înscriși în budget și în actele stării civile, Caragiale a mai creat unul, pe Nae Ipingescu, despre care vorbim ca despre oricare altul, cu care

comparăm pe oricare altul. Pe lângă peisajele lăsate de Dumnezeu, artistul creează altele. Pe lângă muntii din geografie, Eminescu a creat pe cei din „Făt frumos din lacrimă”. Iar uneori, când artistul redă o persoană reală—Napoleon în „Războiu și Pace” de Tolstoi, de pildă—el tot creează, creiază a doua oară, în al doilea exemplar, acea persoană. Și fiindcă artistul creiază individualități, el trebuie să utilizeze nu noțiuni cari nu corespund la indivizi, ci imagini cari, ele, în lumea psihică, tind să fie corespunzătorile individualităților din lumea reală.”¹⁾

Dacă scopul omului de știință este explicarea lumii, al artistului este crearea unei lumi alături, dar conform cu lumea reală.

Al treilea gen, cel oratoric, în care intră discursul propriu zis, ziaristica, pamfletul etc., are de scop *convingerea*. Oratorul combină idei, ca știința, și imagini, ca arta, așa încât să convingă. Ideile și imaginile sunt un mijloc în vederea unui scop, care nu e nici explicarea lumii, nici crearea unei lumi, ci înduplecarea. Acest gen e oarecum parazit, pentru că utilizează materialul celorlalte două.

Arta nu trebuie confundată cu oratoria. Artistul creiază cu toată personalitatea lui: lumea lui de imagini—atât la înmagazinarea ei, cât și la reproducerea ei în operă de artă—este condiționată de sentimentele și concepțiile sale asupra vieții; ceia ce determină asociațiile sale de imagini sunt sentimentele și concepțiile, artistul are preferinți, simpatii și antipatii, care se trădează în creațiunea sa. La teoria că artistul are numai imagini, opunem, zice d. Ibrăileanu, „teoria, elementară în psihologie, că artistul nefiind un aparat fotografic și cinematografic, răspunde la imagini, că și la un artist imaginea, element psihic intelectual, este însoțită ca la orice om, de un element afectiv, apreciator: plăcere ori neplăcere, simpatie ori antipatie,—și de o judecată asupra ei, adică de o clasificare a ei din punct de vedere al concepțiilor asupra lumii, concepții pe care nu este om să nu le aibă”. Când analizez sufletul unui poet sau opera, zice d. Ibrăileanu în altă parte, „analizez felul imaginilor sale, felul său special de a reproduce lumea din afară și felul său special de a răspunde la această lume, de a reacționa față de ea, de a aprecia”.

Aprecierea lumii de afară, sentimentul față de materia tratată constituie *atitudinea* scriitorului. Această atitudine este ceia ce se chiamă *tendință* în artă. Cuvântul: *tendință*, stârnește însă ideia de *urmărire conștientă* a unui scop, și de aceea el este luat în înțelesul de teză. D-l Ibrăileanu protestează contra acestei confundări a tendenționismului cu tezisul. După el-sa, atitudinea, preferințele artistului sunt determinate în mod inconștient, sunt un ecou al adaptării noastre la împrejurări. Artistul creiază o lume de imagini, e drept, dar ele sunt influențate de concepții și sentimente, cari sunt mai subiective. Concepțiile și sentimentele sunt partea cea mai adâncă

mai intimă a personalității noastre, ele prelucrează și combină imaginile, așa că acestea nu sunt decât o expresie a celor dintâi.

Arta este deci expresia solilocă a sentimentelor și a concepțiilor noastre prin imagini. Aceste stări sufletești, artistul le depune în opera sa „pentru că le are, pentru că organizația nervoasă moștenită și influența împrejurărilor vieții i-au produs acele stări sufletești. El nu le depune pentru că i le cere cineva, nici măcar pentru că și le impune el, ci pentru că le are”.

Un alt caracter al artei, din punct de vedere tendenționist, este influența ei asupra cetitorului și prin urmare asupra societății. Că arta poate produce sentimente în cetitor, o recunosc toți: și partizanii artei pentru artă și tendenționistii. Cei dintâi însă susțin că sentimentele provocate în cetitor nu pot fi motive pentru voința lui, n’au influență morală; ele durează numai cât impresia estetică și caracteristica acesteia e de a fi desinteresată. D-l Ibrăileanu nu admite modul acesta de a vedea. Un sentiment odată avut e ca orice act psihic, o posibilitate mai mult de a-l avea din nou. El lasă o urmă, o predispoziție în suflet, creând astfel o serie de motive anumite pentru acțiune. „De aici, zice d. Ibrăileanu, nu urmează că o carte bună mă face bun și una rea rău. Pe cât educația are efect, și cartea e un mijloc educativ. Și, de sigur, dacă n’am predispoziție pentru anumite sentimente, cartea nu-mi va produce nici un efect; dar dacă am predispoziție, cartea va fi o întărire a unei serii de motive determinate ale voinței mele”.

Opera de artă, deci, are o semnificație *morală și socială*, și prin urmare nu poate fi tratată ori studiată fără un ideal. Criticul, care ar studia o operă numai din punctul de vedere al frumosului, al formei, al impresiei estetice, nu este critic, ci estetician. Critica nu se ocupă numai cu forma operei de artă, ea se ocupă și cu legătura dintre artist și rasa sa, și naționalitatea sa și concepția epocii sale, are în vedere, cu alte cuvinte și mediul natural, moral, social. Toate aceste lucruri stau în afară de domeniul esteticii, dar pe care criticul nu le poate neglija. „Criticul nu poate, n’are drept să nu aibă un ideal asupra vieții... Toți criticii s’au pus și din punct de vedere al idealului. Cum’ vei înțelege idealul lui Eminescu ori Goga, fără a te pune pe terenul idealului?” Ba, ceva mai mult, zice d. Ibrăileanu: „Ca critic pot nici să studiez opera din punct de vedere estetic. Așa d. Șărcăleanu, în *Cuvântarea pătimirei noastre*, a studiat pe Goga din punct de vedere al idealului, mai cu seamă. Dar este o chestie: când studiezi, cum a făcut d. Șărcăleanu, idealul unui scriitor, asta înseamnă că prealabil ai admis valoarea estetică a operei; almintrelea, despre opera care nu e de artă, nu se poate discuta nimic: ea nu există!”

În scurt, ideile d-lui Ibrăileanu asupra artei s’ar putea rezuma astfel:

Orice operă de artă e o selecție de imagini de către un sentiment sau de către o concepție. Pentru scrii-

1) *Viața Românească* No. 8, 1906.

torii—realiști—ruși, țăranul e o ființă blândă, poetică, pentru că așa văd ei pe țăran, aceste însușiri îi lovesc și pe acestea le aleg. De aici nu urmează că artistul se pune anume, conștient, să propage idei, să susție în opera sa o temă oarecare morală, socială ori psihologică. Lumea are milioane de aspecte, și din ele selectăm pe acelea care ne interesează. Pe Turgheneff l'au izbit mai mult calitățile țăranului, iar pe Maupassant defectele lui: chestie de sentiment, de concepție asupra vieții, de simpatie ori antipatie și nu de propagandă. În orice operă de artă se manifestă, așa dar, un sentiment sau o concepție, aceste sentimente se transpun în cetitor și adaugă la seria de motive determinante ale voinței. Arta prin urmare, nu poate rămâne fără influență, ea va fi moralizatoare sau demoralizatoare, după sentimentele și concepțiile ce deșteaptă în cetitor.

II.

Să vedem acum, ce fel înțelege d. Ibrăileanu critica și cum o aplică.

A face critică literară, spune d. Ibrăileanu, „este a face anatomia, fiziologia și etiologia unei opere de artă, sau, ceea ce e acelaș lucru, a spiritului unui scriitor. Acești termeni, împrumutați dela științele naturale, nu vor să fie decât niște metafore clasificatoare și nimic mai mult“.

Când diseci opera de artă, sau spiritul scriitorului—faci anatomie; când descoperi legătura între acele însușiri și condiționarea lor reciprocă—faci fiziologie; când descoperi legătura cauzală dintre operă sau spiritul scriitorului și condițiile cosmice, morale, intelectuale, sociale, în cari s'a produs acea operă sau s'a format acel spirit—faci etiologie. Procedând astfel, faci critică științifică, cât poate fi științifică critica literară, adică întru cât i se pot aplica ei metodele științelor exacte ale naturii.

Între critică și știință sunt într'adevăr deosebiri fundamentale, pe cari ar fi primejdios să le nesocotim. Chestiunea a fost pusă și discutată pe larg de Brunetière, în diversele sale studii literare. „Nu este științific, zice el, în înțelesul riguros al cuvântului, decât ceea ce este condiționat în toate chipurile, în cauza sa, în cursul și efectele sale; dimpotrivă, nu este omenesc, poate, decât ceea ce este liber sau pare cel puțin a fi... Studiul pretins științific al operelor literare nu atinge, nu poate să atingă decât ceea ce au mai puțin liber în ele; ceea ce constituie caracterul lor propriu este tocmai ceea ce scapă oricărei metode sau oricărei formule științifice“.

Deși critica se deosebește de știință, ea poate totuși să-i împrumute metodele. Teoria mediului de pildă, expusă de Taine în *l'Histoire de la littérature anglaise*, nu este decât un împrumut dela științele naturale. Brunetière la rândul lui, se inspiră dela istoria naturală a lui Darwin și Haeckel, căutând să aplice teoria evoluției la operele literare.

E interesant de știut ce anume trebuie să se înțeleagă prin ideea de evoluție, în artă și literatură.

Spiritele putându-se grupă în familii, specii și genuri, și operele cari sunt producțiunile acelor spirite, se pot grupă în familii, specii și genuri. Aceste genuri există, variind după obiectul și mijloacele de expresie ale fiecărei arte; o epopee de pildă, nu se poate confundă cu un vodevil. Aceste genuri își trăesc viața lor proprie. Puțin câte puțin ele se organizează, se diferențiază unele de altele și, ca dintr'un fond de nedeterminism primitiv, își desprind individualitatea lor. Între mai multe forme vecine, se stabilește o concurență în folosul celei ce îndeplinește mai bine ideea și definiția genului. Atunci genul, ca și opera naturii, a ajuns la punctul său de maturitate și perfecțiune. El se statornicește pentru câtvă timp. Apoi, sub unile înrâuriri, se dizolvă, se desorganizează și moare. Din rămășițele lui însă, alte genuri se formează. Dela un gen la altul nu e numai succesiune, dar și generațiune. Astfel, în lumea artei ca și în cealaltă, dăinuește un șir neîntrerupt de schimburi, de împrumuturi, de moșteniri, o transformare și o evoluție continuă.

Această teorie e superioară aceleia a mediului, fiindcă păstrează noțiunii individualului, toată însemnătatea sa. În teoria mediului se arată într'adevăr legătura omului de geniu cu rasa, cu țara și cu timpul lui; dar nu se arată prin ce se deosebește, prin ce este el și nu altul, ce are el anume deosebit. Și tocmai elementul acesta de deosebire interesează, fiindcă propriul geniului e de a fi individual.

Dacă am dat câteva deslușiri asupra acestei teorii, este fiindcă ea își poate avea aplicația și în literatura noastră. Cu ajutorul ei putem mai bine stabili, de pildă, locul lui Eminescu, asupra căruia nu toată lumea este de acord. Pentru unii, cu Eminescu, literatura română a făcut un salt; pentru alții însă, nu, el nu face decât să continue opera predecesorilor săi. Adevărul este că după cetirea unei pœzii de Eminescu, cele de dinaintea lui nu ne mai plac; în el găsim nu știu ce vibrație particulară, o pătrundere mai adâncă și mai puternică în simțire, un sunet mai nou și mai armonios în limbă.

„Eminescu este un eveniment aproape inexplicabil în literatura noastră, zice d. Ibrăileanu. El e așa de mare față cu predecesorii săi, încât nu mai poate fi vorba de o evoluție a literaturii, ci de o săritură. Căci dela Alexandri, Bolintineanu, și chiar Alexandrescu, în chip normal nu se putea ajunge la Eminescu. Și nu vorbesc de conținutul, de tendința operei lui Eminescu. Sărituri, în privința aceasta s'au întâmplat în toate literaturile. De pildă romantismul. Vorbesc numai de artă. Predecesorii săi sunt așa de puțin artiști, și Eminescu e un așa de mare artist! El a moștenit atât de puțin, și a creat atât enorm de mult!“

În literatură, ca și în artă, pe lângă înrâurirea individualului, este și înrâurirea operelor. În pœziile lui Eminescu din prima ediție, nu se simte cum și ce fel s'a făcut această înrâurire, înrâurire care ne-ar fi ajutat să prindem și să deslușim tranziția săvârșită,

Această înrăurire se simte numai în *Postumele* lui, și d. Ibrăileanu a fost cel dintâi care a semnalat-o.

Eminescu începe cu exerciții de versuri, în care se simte influența lui Eliade și Bolintineanu. Sentimentele sale sunt vagi, fără vlagă și chiar afectate, ideile banale, subiectele ocazionale, imaginile nelămurite și exagerate. Nimeni n'ar fi putut prevedea în autorul acestor bucăți pe poetul de mai târziu. Dar, an cu an, Eminescu se emancipează de modelele sale, în simțire, în idei și în formă.

Dela *Viața* (1865) până la *Venere și Madonă* (1870), Eminescu înfăptuește evoluția ce o face poezia românească dela Alexandri-Bolintineanu până la Eminescu:

„Eminescu adolescentul, cel de până la *Venere și Madonă*, este scriitorul, care face evoluția literaturii române dela Alexandri până la ceea ce ne-am deprins să înțelegem prin *Eminescu*“.

D-l Ibrăileanu arată că *Postumele* lui Eminescu mai sunt însemnate și din alt punct de vedere: ele ne fac să asistăm la chinurile creațiunii marelui poet. *Postumele* ne arată un om veșnic în căutarea formei tot mai perfecte; veșnic în căutarea expresiei proprii, unice; veșnic sacrificând expresii îndoelnice, versuri imperfecte, strofe în care simțirea i se pare diluată, bucăți întregi chiar, din cari nu scapă decât câteva expresii fericite. Din fericita perfecționare a imaginilor alese, se vedește minunat puternicul său simț de autocritică și gustul său estetic fin. Toate acestea la un loc, arată înalta conștiință artistică a lui Eminescu; el este părintele literaturii artistice române.

Dela Eminescu nu se mai poate scrie decât artistic. Dela Eminescu, toți scriitorii, și cei de talent și cei fără talent, au o formă bună, și în opera lor nu mai găsim, alătura de bucăți corecte, bucăți ridicole, rușinoase. De-acum înaintea literatura devine artistică, nu ca în perioada precedentă Alexandri-Bolintineanu, când forma este neîngrijită, când scriitorii, cu gândul mai mult să îmbogățească literatura și să caute anumite idealuri, sunt indulgenți cu sine înșiși, scriind, scriind mereu, când mai bine, când mai rău, cum dă Dumnezeu.

Acesta a fost rolul artistului, să vedem rolul individului.

Ce a simțit și cugetat Eminescu? Care a fost atitudinea sa față cu lumea? Eminescu a fost un om suprasensibil, lipsit de voință. Ajuns la imposibilitate de a se împăca cu viața, eră fatal ca, printr-o mișcare instinctivă de adaptare, să înceapă să urască viața. Lipsit de energie în lupta vieții, el idealizează retragerea din luptă și analiza de sine însuși. Eminescu însă, a mai fost și o ființă socială, un instrument fin, în care durerile societății aveau un adânc răsunset. El este impresionat mai cu seamă de peirea claselor mijlocii, a țaranului și a breslașilor, distruși de importarea civilizației europene. Eminescu este reacționar, pentru că clasele de jos au fost sărăcite

ori distruse de civilizația apusană. De aici desgustul lui pentru prezent, starea depresivă, întoarcerea melancolică către trecut.

Generația tânără dela 1880 până la 1895 are gata simțirile pe care le-a avut Eminescu în 1870. Pe la 1880 mai tot programul dela 1848 se realizează și totuși fericirea nu veni, ci, dimpotrivă, clasele vechi producătoare ajunsese și mai rău, iar mizeria proletarietului intelectual începuse să se accentueze. Eminescu a presimțit relele, el a fost sinteza unor părți, cari nu se recunoșteau încă în tot. Intelectualii din generația dela 1880 încoace au găsit deci în Eminescu propriul lor fond, sau, mai bine zis, propriile lor dureri, precum și forma poetică care convine acelor dureri.

Urmașii lui Eminescu au găsit în fiecare poezie a maestrului un gest, o schemă, a propriei lor melancolii, care, contopindu-se cu aceea a lui Eminescu, a crescut și s'a manifestat tot mai mult prin expresia lui Eminescu, prin gesturile, schema și imaginile lui, adică, mai scurt, prin forma lui. Din toate acestea rezultă că influența lui Eminescu se datorește nu numai formei sau fondului, separat, ci formei și fondului la oaltă.

Contactul cu Eminescu are încă și mai multă însemnătate prin faptul că el a dat o filosofie, adică o justificare strălucitoare, sentimentalității urmașilor săi, justificare pe care aceștia n'au putut-o întregi, deși au găsit-o gata, fiindcă le-au lipsit înălțimea intelectuală și bogăția sufletească de a se ridică până la ea.

Sentimentalitatea socialiștilor se aseamănă cu aceea a lui Eminescu, căci și ei se ridică împotriva formei sociale din vremea lor, în numele claselor de jos o-ropsite și sărace. Socialiștii au simțit în Eminescu un suflet tovarăș, de aceea mai toți au fost eminesciani, găsind în poezia maestrului răsunsetul propriei lor dureri.

Ca toți eminesciani, socialiștii au fost țărano-fili. Și ei au cântat regretul după ceva pierdut și când au cântat pe țaran, nu l'au cântat nici ca un om, nici ca ceva poetic, au cântat țaranul-refugiu, cum au cântat natura-refugiu. Țaranul a fost tratat ca o parte din natură, a fost o consolare de artificialitatea vieții noastre apusene de oraș.

Socialiștii, mai scurt, erau nemulțumiți de starea de fapt de atunci, de organizarea nouă a Românilor din cap până în picioare. Și de aici au rezultat două utopii: utopia retrogradă a lui Eminescu și utopia revoluționară socialistă. „Aceeși stare de lucruri, aceeași nemulțumire a produs și eminescianismul și socialismul. Și ambele aceste curente au fost utopii, pentru că nici unul nu reprezentă interesele realizabile ale unor clase. Breslele nu se puteau înființa, socialismul nu se putea realiza, pentru că morții nu învie și pentru că nu se poate face ceva din nimic. Și ambele curente au dispărut odată, acum câțiva ani“.

(Scriitori și Curente p. 39).

III.

Generația tânără care vine după Eminescu este idealistă. Unii idealizează trecutul francamente—romantismul eminescian; alții idealizează viitorul—romantismul socialist. Dela o vreme, generația aceasta se obosește de idealizat trecutul și viitorul; curentul eminescian în literatură și socialismul în politică dispar în același timp. Aceste două curente romantice, tot atât de utopice, produse de aceeași cauză, reprezentate cam de aceeași indivizi, s'au născut și au murit, firește, în aceeași vreme. Când tinerimea s'a săturat de idealism și utopie, s'a aruncat asupra prezentului.

„Obosiți de utopie, reîntorși la prezentul trist și rece, care nu poate fi idealizat, s'au aruncat cu toată furia asupra iluziei și au început s'o descrie cu scalpellele lor“.

Scriitorii de astăzi, parcă anume se pun să arunce vâlul albastru de pe lucruri, să analizeze sentimentul, să scoată la iveală toate acele resorturi ale sufletului, din lucrarea ascunsă a cărora tocmai rezultă iluzia, nevăzând în lacrimi decât o combinație de fizică, în iluzia amorului decât trebuința bestiei.

„Oamenii aceștia științifici, ucigașii iluziei și misticismului prin cece scriu, în loc să ne întoarcă la acea cugetare, care e *poezia*, ne silesc prin toate chipurile să cugetăm și mai rece și mai reflexiv la lucrurile naturii și ale vieții, ne îngreuează și mai mult povara cugetării analitice și reflexive“.

Acestea sunt încheerile d-lui Ibrăileanu privitoare la literatura noastră de azi. Mie mi se pare că lucrurile nu stau tocmai așa. Scriitorii români de acum, nu vin cu pretențiuni științifice, ei observă realitatea, se inspiră delă realitate, dar fără a trage încheere că prin această fac o experiență ca savanții. Ei știu că arta poate și trebuie să fie expresia realității, că artistul poate și trebuie să fie un observator, dar de aici nu urmează că arta trebuie să fie un adevărat laboratoriu, iar artistul un adevărat chimist. Nu se pot face experiențe cu sufletul omului, cum se fac cu celelalte elemente ale naturii, pentru cuvântul că artistul nu are la îndemână mijloacele de cari dispune naturalistul.

Literatura noastră este realistă, dar nu în înțelesul cerut de Zola care, în *Rougon-Macquart*, pretinde a fi scris o istorie naturală și socială. Se cunoaște pe de altă parte, preferința acestui autor pentru cece se cheamă „bruta omenească“. Nu spune el în *Le Roman naturaliste*, că personagiul simpatic este numai o „inventie“ a idealistilor? Realismul nostru intră mai curând în formula lui Guy de Maupassant, care spune că viața nu e nici tocmai așa rea nici tocmai așa bună: „La vie, voyez-vous, ça n'est jamais ni si bon ni si mauvais que ça“.

D-l Ibrăileanu, care ne-a dat bune studii asupra lui Sadoveanu și Brătescu-Voinești, doi scriitori reprezentativi ai literaturii noastre, mă mir că n'a observat lucrul acesta. Sadoveanu ne-a zugrăvit țărani sub toate aspectele, și buni și răi; Brătescu-Voinești ne-a

zugrăvit mai ales târgoveți, boerșași și funcționari, o lume care se duce și alta care îi ia locul. Dar ceea ce au comun atât unul cât și altul, ceea ce întâlnim aproape deopotrivă în operele lor, este o largă și sinceră simpatie omenească.

„Este poezie, spune Guyau, și în ulița pe care trec zilnic și ale căreia pietre le știu pe dirost așa zicând, dar e mai greu să reușești a mă face să simt pe aceasta, decât pe aceea a unei ulicioare italiene sau spaniole decât pe aceea a unui colț de țară exotică. Trebuie să dai frăgezime unor senzațiuni veștede, să găsești noul în cece este vechiu ca viața de toate zilele, să faci să iasă neprevăzut din obișnuit; și pentru această singurul mijloc adevărat este de a adânci realitatea, de a merge dincolo de suprafață unde se oprește de regulă privirea, de a ridica sau de a străbate vâlul format de rețeaua nedeslușită a tuturor asociațiilor noastre zilnice, cari ne împiedică să vedem lucrurile așa cum sunt ele adevărat... Viața reală și comună, este stânca lui Aaron, stâncă stearpă care obosește privirea; există cu toate acestea un punct unde poți, lovindu-l, să faci să iasă un isvor răcoros, speranța poporului: trebuie să lovești în acel punct și nu alături; trebuie să simți fiorul apei vii prin stânca tare și ingrătă.“

Literatura noastră de azi a nimerit, mi se pare, punctul; ea a descoperit în sfârșit că izvorul adevărat stă în însuși poporul românesc, în sufletul românesc. Niciodată, parcă, scriitorii români nu s'au inspirat mai direct decât acum, din lucrurile și sufletul țării lor. Literatura de azi e autohtonă, ea poartă pecetia caracterului nostru etnic; în ea întâlnim figuri și tipuri cari sunt românești și numai românești. Din lucrurile comune și obișnuite, dar din lucrurile noastre, scriitorii de azi au izbutit să scoată o poezie, au izbutit, ca să vorbim în limba lui Guyau, „să dea frăgezime unor senzațiuni veștede; să găsească noul în cece este vechiu ca viața de toate zilele“.

Și toate acestea numai observând și studiind realul, dar studiindu-l atât cât este îngăduit unui artist. Realismul literaturii noastre se găsește pe calea cea bună—bine înțeles că nu de poporanismul d-lui Sp. Popescu și al câtorva este vorba, despre care dealtminteri noi ne-am ocupat altă dată, în „*Convorbiri Critice*“—realismul literaturii noastre se găsește pe calea cea bună, el nu-și alege ca temă exclusivă numai trivialismul, partea brutală a omului, dar nici nu cade în cealaltă extremă, ca cel rusesc, sărbătorind în sfânt în fiecare om decăzut.

Avem, de sigur, ceva și din sufletul slav: resemnarea; nu, însă, și halucinația. Poate că și natura se opune la aceasta. În Rusia numai câmpie întinsă de mii și mii de verste, pretutindenea asemenea cu ea însăși, fără orizonturi lămurite, fără margini hotărâte, cu miragiuri de zăpadă, mlăștini și nisip. Nicăeri muntele, ca la noi, care să strige omului: „Oprește-te aici sau luptă ca să mă cucerești“. Peste tot, nesfârșitul care turbură și atrage fără țel. „Țară de suflete vagi, zice Voguë, ca sufletele oamenilor de pe mare,

concentrați, resemnați, cu violențe subite, cu dorinți neașteptate; țară făcută mai mult pentru corturi decât pentru case, unde ideile sunt nomade ca și oamenii“.

Adică tocmai contrariul de ceea ce se întâmplă la noi, unde până și cel din urmă nenorocit are o rădăcină, undevă, în câte un colț al țării lui, colț de care nu ar voi să se despartă nici chiar după moarte.

Asupra acestui capitol aș mai avea încă multe de zis, dar trebuie să mă opresc, pentru a reveni la d. Ibrăileanu. Am făcut, cred, până aci, înconjurul tuturor ideilor sale principale. Mai rămâne totuși de cercetat modul ingenios cum d-sa caută să stabilească că fondul și forma sunt unul și același lucru, părere împărtășită, mi se pare, și de d. M. Dragomirescu și de d. Pompiliu Eliad, și de alții. Neputându-mă încă convinge că aceste două noțiuni înseamnă unul și același lucru, mi-ar trebui, ca să arăt de ce nu mă pot convinge, alte lungi și amănunțite dezvoltări, ceea ce ar fi prea mult pentru azi.

În linii generale, d. Ibrăileanu este un critic care nu se mulțumește a primi numai impresiuni, ci caută să stabilească și raporturi, să desprindă și idei, punând însă mare preț, mai mult parcă decât ceilalți critici ai noștri, pe elementul „social“. Ba uneori, nu zic totdeauna, acest element este singurul inspirator al criticii sale—articolele asupra lui Caragiale de pildă. Pentru d-sa, literatura nu trebuie să existe pentru ea însăși, adică voi să spun că nu trebuie să se mulțumească numai cu o frumoasă rânduire de vorbe, sentimente și idei, ci să exprime și anume idei, anume sentimente, a căror ultimă vibrație să treacă dincolo de ceea ce se numește o emoție estetică.

Pentru a putea să justifice înbinarea tuturor acestor însușiri, pe cari literatura trebuie să le îndeplinească, d. Ibrăileanu recurge adesea la lungi și spinoase dezvoltări, cari dau articolelor sale nu știu ce alură încărcată, greoaie și poruncitoare în același timp, ca și când ar porni dela un om parcă totdeauna supărat.

D-l Ibrăileanu are o deosebită slăbiciune de a explică lucrurile prin contrariile lor, prin antiteze și noțiuni cari de obicei se exclud,—de aceea, multe din formulele sale rezumative rămân adesea nedeslușite, sau cel puțin hazardate. Așa, pentru a caracteriza curentul nostru literar din ultimul timp, d-sa se exprimă astfel:

„Când tinerețea s'a săturat de idealism și utopie, s'a aruncat asupra prezentului trist și rece, „s'a dus la Canossa“ și a început și aici un fel de idealizare: idealizarea lipsei de ideal, lipsei de iluzie, disecției sentimentelor etc.“

Cu alte cuvinte, fiindcă tinerețea s'a săturat de idealism, a început să idealizeze... Formula d-lui Ibrăileanu nu poate căpăta înțeles, decât numai dacă siluim accepția cuvântului „exces“. O lipsă de ideal, o disecție a sentimentelor poate să fie excesivă, dar să ajungă, dar să fie idealizată, nu—cel puțin până când d. Ibrăileanu va avea prilej să o dovedească prin exemple.

În polemici, d. Ibrăileanu este totdeauna viu și are răspunsuri fericite, stilul său însă, lasă de dorit. Să se citească de pildă fraza de mai jos, accentuând asupra cuvintelor subliniate, și să se asculte sunetul dezarmonios ce se produce:

„Și totuși îi voi răspunde. Ii voi răspunde, pentru acei *cari* nu mi-au cetit volumul (căci pentru acei *cari* l'au cetit, volumul e un răspuns suficient) și *care* ar putea crede că am scris în acel volum enormitățile pe *care* d. Iorga mi le pune în spinare“.

Exemple de felul acesta, se găsesc multe în producțiunile sale, dar nu stăruim din principiu, căci, pentru noi, fondul și forma nu însemnează unul și același lucru. Alminteri, ușor am putea trage încheierea că d. Ibrăileanu este lipsit de fond.

Din câte am cetit din d. Ibrăileanu—poate să nu fi cetit tot—am rămas cu impresia că d-sa și-a cheltuit toată simpatia cu Sadoveanu și Brătescu-Voinești, așa că pentru ceilalți n'a mai rămas aproape cu nimic. De aceea, se vede, în cariera sa literară, n'a putut sau n'a voit să descopere nici un talent, n'a ajutat și n'a îndrumat nici un începător. Dar, încă odată, mărturisesc, poate să nu fi citit tot. În schimb, d-sa excelează în a dărâma și împedeca reputația altora, a celor ce nu merită, aducând astfel, după mine, un real serviciu literaturii. Aceasta este nota d-lui Ibrăileanu în critica română de azi, critică, ai căreia reprezentanți mai militanți sunt d-nii M. Dragomirescu, Lovinescu și d-sa.

Spuneam adineaori că d. Ibrăileanu își are simpatia foarte restrânsă—e tocmai ceea ce trebuie să reușești, pare-se, în polemică. Într'adevăr, polemica, pe lângă o anumită îndemânare, mai cere să fii și agresiv, aspru, să lovești tare, pentru ca adversarul să simtă și să tacă—să faci, adică, cum face d. Ibrăileanu. Am auzit adeseaori că scriitorul, în operă, se arată mai mult cum ar dori să fie, decât cum este el adevărat. Aceasta mă face a crede că d. Ibrăileanu, ca om, în relațiile sale de toate zilele, trebuie să fie un timid—ceea ce, de sigur, nu înseamnă a fi numai decât și bun.

Din parte-mi, mărturisesc curat: mie mi-ar fi teamă să am polemici cu d. Ibrăileanu. De aici însă, nu trebuie să se închee că eu aș fi scris aceste rânduri sub imperiul fricei și că articolul de față, în realitate, e mai favorabil decât ar merită să fie.

N. Em. Teohari

BIBLIOGRAFII:

- Ioan Petrovici: *Noi cercetări filosofice*. Iași 1911.
 I. Petrovici: *H. Poincaré, ca filosof*. Iași 1911.
 Ioan Petrovici: *Probleme de logică*. Iași 1911.
 E. Diogenide: *D. profesor C. G. Dissescu, dreptul roman și codul civil german. Studiu critic-juridic*. Craiova 1911.
 Florian I. Becescu: *În valuri, poezii*. Constanța, lei 2,50.
 Maxim Gorki: *O idilă*; I. Turghieneff: *Un vis ciudat*; Fr. Nietzsche: *Omul superior*; în Bibl. „Lumen“ à 15 bani.
 Grazia Deledda: *Iubire tainică*, în Bibl. „Lucaefărul“, 20 bani.
 Prosper Merimée: *Don Juan*, în Bibl. „Lumina“, 30 bani.

LITERATURA

«L I E D»

In robie.

*Știi tu care-i enigma vieții tale 'ntregi?
Putea-vei vreodată, iubito, s'o 'nțelegi?*

*Putea-vei tu vreodată, din clipele fugare,
Să 'nchege a fericirii neatinsă întrupare?*

*Vei ști să ai privirea mereu spre cer, în sus,
Să-ți vezi steaua ursitei 'nainte de apus?...*

*În tainița vieții coboară-te ușor
Și-ascultă ce duioasă-i cântarea unui dor,*

*Un dor ce veșnicia o strânge într'o clipă,
Ce-ascunde un cer de stele sub larga lui aripă.*

*Și, când îl vei pătrunde cu 'ntregu-i înțeles,
Șfios apleacă-ți ochii, și-uitând orice eres,*

*Tu du-te mai aproape de el, aproape-aproape,
Cu buze arse atinge-l pe umede pleoape...*

*Să nu 'ntâlnească raza seninei dimineții
Decât un singur suflet, vibrând în două vieți.*

Const Paul.

CLOPOTUL DE PENSION

De când m'am mutat aci, aud dimineața, seara și la prânz, cu o regularitate uimitoare, un glas de clopot.

Nu e clopot de biserică, căci e ceva mai vesel; nu e nici clopot de drum căci e ceva mai liniștit; e un clopot care are în glasul lui și puțină răutate, și puțină ironie, câte odată îl simt că se înduioșează, iar alte ori răsună în hohote de râs scoase din toată inima. E un clopot de școală.

Lângă mine e un „pension de domnișoare“.

Dimineața clopotul e aspru, răgușit și autoritar. Vibrările lui pun în mișcare toată școala. Uși deschise și închise, pași mărunți și pași mai rari, vorbe, râsete și certuri, toate se amestecă și se ciocnesc fără încetare.

Și clopotul știe că nu toată lumea aceasta îi e prietenă, „cele mici“ îl mai ascultă, dar „cele mari“ îl ocărăsc supărate, și bătrânul lui glas către sfârșit pare mai trist, mai slab, se gândește de sigur că și cele mici peste câțiva ani n'o să-l mai asculte cu supunere și-o să-l ocărăscă și ele. Iar la urmă tace, parcă resemnat și mulțumit că și-a făcut datoria.

În spre sufragerie se îndreaptă apoi un șir întreg de șorturi negre, sub care rochițele celor mici se

simt atât de bine și rochiile îngrijite ale celor mari protestează cu atâta părere de rău.

Toată lumea se duce la cafea.

Și pe urmă clopotul începe să sune cu resemnare orele de clasă. Glasul lui e de bronz. Nu-i prea place că tot alaiul acesta vesel îl părăsește ca să stea nemișcat pe bănci și să rămâie serios, fără să râdă, fără să vorbească—cei tineri când sunt serioși par destul de triști,—dar n'are ce face. El își cunoaște bine datoria și dela datorie nimic nu-l poate clinti.

Cu câtă bucurie însă, își înalță glasul când sună de masă. Ce veselie se simte în vibrările lui nerăbdătoare, grăbite, fără încetare, iar la urmă glasul-i pare ironic: zâmbește când vede piciorușele celor mici cum sar, cum fug, spre masă.

Și iarăși se formează șirul de șorturi negre, dar e mult mai agitat, mult mai vioi, gălăgia de abia se poate stăpâni și simte fiecare că azi îi e atât de foame cum nu i-a fost niciodată. Măine însă de sigur că tot așa li se va părea. Și când ușile sofrageriei se deschid, atunci toate șoptele tac o clipă și apoi se revarsă ca un adevărat potop în toate părțile și la toate mesele.

Cele dintâi sunt *mioașele*, așa le spune toată lumea și așa își spun și ele. Fiindcă sunt cele mai mici le e atât de foame încât dau aproape una peste alta. se ghiontesc—de sigur din nebăgare de seamă,—râd,—de sigur ca să nu se certe, și aleargă deși știu bine că trebuie să fie liniștite.

— Dacă uită...

Da, e adevărat că uită. Țin minte până lângă ușe, și cum se deschide ușa nu mai țin minte și nici n'au timp să mai ție minte!

După ele vin fetele ceva mai mărișoare. Acestea râd mai fără grijă că vor fi pedepsite. Ei! în clasa treia de liceu ai drept să și râzi, nu prea tare, e adevărat dar totuși poți râde. Și poți chiar să rupi și din pâinea de lângă farfurie dacă ți-e foame, cel mult dacă te va vede *domnișoara* o să clatine puțin din cap și atâta tot.

Iar la urmă vin fetele cele mari, vin domnișoarele, studentele, și ele vin încet, vin alene, cu capul pe spate, sau cu capul în jos, preocupate de chestiuni pe care nu oricine le poate înțelege și mai ales nu fetițele astea care râd și rup din pâine cu toate că au pretenții de fete mari. Ele nu râd, nu zâmbesc, sunt cucoane mari și par atât de plictisite. Vin și ele la masă, vin așa, pentru că a sunat clopotul, dar ai jură că și-au pus în gând să nu mănânce nimica.

Iar după rugăciune, pe care o spune tot vre-una din cele mici—cele mari niciodată nu spun rugăciunea—toată lumea se afundă în zângănitul monoton de pahare, de farfurii și de furculițe.

Cât timp mănânci n'ai voie să vorbești, iar după ce isprăvești nici atâta, căci în capul mesii stă „domnișoara“ și ei nu-i place nici să verși paharul cu apă, nici să verși sarea, nici să faci gomoloți de pâine, și toate elevele—acolo toate sunt eleve—trebuie să stea cuminte.

— O! „Domnișoara“ poate să te și pedepsească. Dar dacă ești cuminte nimeni nu poate să-ți spue nimic. Ba se poate chiar, ca după masă, la eșire, dacă se întâmplă să fii lângă ea, să te mângâie puțin pe obraz în timp ce toate celelalte te privesc. Cum ar voi să fie și ele ca tine. Atunci nu-i de mirare dacă vre-una din eleve se apropie și te roagă încet la ureche:

— Te rog, spune-i „domnișoarei“ să-ți dea cuțiuța cea roșie pe care mi-a luat-o azi dimineață, fiindcă mă jucam cu ea în dormitor. Ție o să ți-o dea.

Nici vorbă, dar pentru asta cât trebuie să taci! Și cine n'are de spus ceva când nu trebuie să spue nimic?

Cele mari însă, a! cele mari, ele rād și vorbesc, nu mai sunt serioase ca la intrare, și degeaba se încruntă în spre masa lor d-na sub-directoare, lor nici nu le pasă, ele sunt mari.

Iar după masă nici n'ai timp să fugi de câteva ori toată curtea și glasul clopotului răsună, de data asta grav, parcă ar spune:

— Ați avut destul timp liber. Ia poftiți la meditație.

Iar apoi parcă nici nu vede, parcă nici n'aude, așa stă nemișcat și dus cu gândul cine știe unde. El știe însă bine că a așteptat, că toate gândurile sunt îndreptate spre el, că o singură vorbă, că o singură mișcare ar sguđu toate acele zeci de inimi mici, care bat puternic și-i așteaptă glasul răsunător. Dar tace. Și tocmai când ai crede că n'o să mai răsunе, vocea lui veselă anunță eșirea din clasă. O! atunci ce de strigăte, ce de glasuri ascuțite care au tăcut atâta timp, ce de râsete! Și clopotu-i vesel căci el știe că glasul lui e semnalul care pune în mișcare tot acest potop de fluturi ce-i joacă pe dinainte.

Acuma pot s'alerge cât vor voi și pot să se joace și pot să vorbească, iar când ostenesc, atunci vin să privească la cele mari cum joacă *crochetul*. Ar voi și ele să joace, dar n'au loc. Ele însă urmăresc toate mișcărilor, ele știu toate numirile, ele sunt cele dintâi care exclamă la o mișcare dibace și cele dintâi să-ți spue unde s'a dus bila pe care o cauți. Iar cele mari joacă parcă fiindcă n'au ce face, joacă așa ca să-și treacă timpul, dar parcă te aștepți să le vezi zicând:

— M'am plictisit, na jucați voi care vreți, în locul meu.

A! cum ar juca cele mici în locul lor și încă și mai fericite s'ar simți dacă le-ar lăsa să joace cu ele împreună. Da, dar cele mari, ele nu s'ar învoi niciodată.

Clopotul le vede toate și le știe toate, dar se face că nu bagă de seamă nimic, totuși când sună către seară glasul lui e mai blând, mai înduioșat. Bătrânul clopot, în câte seri n'o fi sunat la fel?

Și după meditație, când cele mici sunt aproape adormite, cu ochii pe jumătate închiși, el sună prelung pentru dormitor, sună rar, sună obosit, ai crede că și el face parte din „cele mari“. E ultima oară când sună pentru ziua aceea. Și iarăși se umple dormitorul de șoapte, de pași mărunți ce abia calcă, de pași grăbiți, dar acum totul e știns ca și glasul clopotului și cât ai clipi din ochi toate cele mici sunt culcate. În lumina slabă a candelii, căpușoarele acelea care au strigat toată ziua, sunt nemișcate. Ele dorm, dorm mereu, căci mâine vor avea iarăși de strigat și de alergat.

Dar cele mari? A! cele mari au de vorbă, sau de cetit la vre-un capăt de lumânare luat mai pe ascuns. Lor nu le e somn,—ele sunt mari...

Iar în curtea pustie clopotul tace.

— Dar credeți că doarme?

— Nu! El veghiază.

El cercetează cu privirea toată clădirea neagră și curtea și pomii și infirmeria din fund, și nimica nu-i scapă. Așa va veghia toată noaptea. Așa veghiază nopți întregi de atâția ani. Așa au crescut sub privirea lui ocrotitoare atâtea generații, și în pacea nopților, atâtea visuri calde, fantastice, neînțelese, au sbuciumat poporul de suflete lăsat în paza lui.

Și câte odată privirea lui se face mai neagră decât noaptea. Și deși se simte plin de grije și de iubire pentru toate aceste suflete, gândul lui pornind din haina-i de aramă, severă și aspră, rătăcește o clipă printre brațele mici, albe și rotunde ale celor ce dorm cu părul resfirat, mătășos și aromat, și atunci obosit de atâta înțelepciune, își spune atâta de încet încât nimeni nu-l aude:

— Ce caut eu în lumea aceasta?...

Mihail Cruceanu

BIBLIOGRAFII:

D. Vasiliu-Bacău: *Biblioteca Națională No. 33—35: Economia Națională, Basarabia, Cronicarii Români*. Tip. Minerva, 30 bani.

G. N. Munteanu—Bârlad: *C. Negri: Viața și vrednicia lui*. — Minerva. 1911. 1 leu.

Liviu Fl. Marian: *Simion Florea Marian* (schite biografice). Buc. Carol Göbl 1910.

Toți colaboratorii de pe vremuri ai părintelui S. Fl. Marian din Suceava (Bucovina) sunt rugați a face cunoscută autorului, adresa lor, pentru a primi gratuit această broșură.

Grigore Procopiu: *Viața Absolută*. R.-Vâlcea 1.50.

D. Anghel: *Povestea celor năcăjiți*. Bibl. „Lumina“. 30 bani.

În Bibl. „Lumen“: Guy de Maupassant: *Răz bunare*; Dr. L. Büchner: *Ce-i omul?*; A. Cehov: *Drăguța* (trad. Dr. I. Duscian).

Maurice Maeterlinck: *Justiția* (Trad. Elena Farago). Bibl. pentru toți 30 bani.

ÎNSEMNĂRI

O lacrimă pentru Ioan Adam.—Primisem în ajun vestea, pe care o publicau ziarele, a doua zi, în două rânduri reci: „Cunoscutul publicist Ioan Adam a murit la ospiciul Socola“. Și n'am crezut-o, n am putut-o crede,—decât atunci când l-am văzut între flori și lumânări...

Acum vre-o două săptămâni venise la Constanța, după cruda boală ce-l lovise, să respire aerul sănătos al mării, să revadă atâtea locuri evocatoare de amintiri... Părea deplin întremat. Avântul, entuziasmul se'nfiripau iarăș în suflatu-i pururea tânăr. Și o dimineața întreagă—o incantătoare dimineață de April,—plimbându-ne pe bulevard, mi-a destănuț pianuri, mi-a împărțit știrea c'a scris câteva capitole dintr un nou roman, pe care-l purta de mult în minte... Amintiri din vremea petrecută împreună au prins să se lege. Fraza venia armonioasă, caldă, colorată—ocnii, minunații lui ochi scânteiau, ca-n vremea tinereții lui vioaie... Când și când plutea câte o umbră peste ei; când și când o oboesală îi încetinea vorba: nădăjduiam că sunt cele din urmă rămășițe ale boalei care va fi învinsă în mijlocul naturii și a liniștii... Ne-am despărțit, cu făgăduiala să ne vedem după o vreme—hotărât să petrecă aici zile odihnitoare.

Și l-am văzut azi între flori și lumânări...

Ziarele vor mai adăoga rânduri, întregind știrea morții cu aceea a înmormântării. Vreun prieten, poate, va scrie înduioșat câteva amintiri, o pagină caldă. Și-apoi, uitarea și va așterne vâlul.

Și sunt, totuși, câțiva care nu-l vor uita, nu-l vor putea uita niciodată pe Ioan Adam: sunt legate de el clipele, poate, cele mai frumoase din viața ce-au trăit-o pân'acuma.

Cine a fost scriitorul Ioan Adam, ce-a putut închea ca valoare artistică în bogata-i activitate literară, nu pot spune eu: îmi lipsește nepărtenirea trebuitoare, în clipele acestea de adâncă durere. Nu va putea fi tăgăduit însă fiorul de adâncă iubire a naturii care străbate multe pagini din „Năzuinți“ și „Flori de câmp“; nu va putea fi tăgăduită îndrăzneala concepției și puterea de zugrăvire de mari tablouri sociale din romanul „Sybaris“.

În rândurile acestea vreau să evoc figura lui Ioan Adam ca profesor... Și „magul amintirii“ mă duce cu ani în urmă. Mă văd școlar în clasa IV-a de gimnaziu. Auzisem că ne vine un nou profesor de istorie, care ar fi și „scriitor“... Și într-o dimineață l-am văzut pășind pragul clasei: o arătare primăvăratecă; mai mult înalt, svelt, cu părul blond frizat, pieptănat în sus, rumen, cu ochii—minunații lui ochi—plutind într-o lumină de caldă tinerețe... Ne-a cucerit dela întâiele cuvinte: punea atâtea căldură în tot ce spunea, zugrăvia cu atâtea măiestrie, simțiai o atât de adâncă dragoste în tot ce rostia—încât te biruia pe dată. Trecu curând ca profesor de română și aici își desvoltă rodnică-i activitate: înjgheba îndată o bibliotecă, hotări ore de compoziție, îndemnă la citit. Și trebuia să-l fi văzut cu ce bucurie pleca din clasă când putea găsi o frază îndemănatăc întocmită, o iconă bine prinsă. Avea însușirea de căpetenie a profesorului: dragostea de copii, dorința de a le pătrunde sufletul. Se simția în clasă atmosfera de simpatie ce plutea în juru-i, unda de adâncă iubire ce circula între el și școlari. Și-l revăd în anii liceului—într'un institut particular de aici. Excelent vorbitor, toată bogăția lui sufletească, toate cunoștințele lui de pe orice tărâm, le revărsa asupra noastră. Ne familiariza cu teoriile literare—cu a lui Taine în deosebi care-i eră drag, cu mișcările și lucrările literare din străinătate și dela noi, ne aducea reproduceri—atâtea câte avea și el—după tablourile măestrilor străini, ne povestea atâtea lucruri din cele văzute în vremea petrecută în străinătate: orele de limba română erau clipe de desfătare sufletească, de întărire morală.

Ura unui politician,—care odihnește și el în pământ,—l'a scos din învățământ de care se legase cu n'treaga-i ființă. Au venit pe urmă ani turburi de trude adânci, de umiliri, dureroase care i-au smuls bujorii feței, i-au umbrat ochii lui strălucitori: sufletul, numai sufletul rămăsese acelaș. Fire mândră—cine l-a cunoscut de aproape știe ce strașnică tragedie i-a fost sbuciumata-i viață. Și totuși o clipă nu s'a plâns, n'am auzit o vorbă de invidie pe buzele omului acestuia, n'am văzut un gest de revoltă la Ioan Adam, care a purtat veșnic masca celui mai cîudat optimism... Intrat în anii din urmă în magistratură, părea să și fi găsit liniștea după care a răvnit-o viață întreagă.

...Și azi, te revăd pentru ultima oară între flori și lumânări...

Și te-or uita poate cunoscuții, poate, și prietenii literari, te-or uita și alții—nu te vor uita, însă, niciodată, aceia cărora le-ai împărțit în anii când sufletul nu-i întunecat de nici o umbră,—toată comoara bogată a inimei tale.

—Traian D. Lăzărescu.—

Un monument lui Paul Verlaine.—...Mai pură ne-ar fi fost poate amintirea și chipul cu mult mai adevărat, la depărtarea prielnică imaginației măestre care putea da trăsături serafice, chipului de „satyr al delicatului poet.

Gândul acesta tresări în noi, în noi toți, păstrători îndepărtați al unui cult ce nu va apune peste veacuri, la vestea ridicării unui monument lui Paul Verlaine.

Și tutuora celor cari au gustat mângâierea poeziei lui, acea mângâiere de mână mică și albă, tutuora cari au sorbit parfumul poeziei sale vagi și tulburătoare, cari și-au încântat auzul la muzica când naivă, când complicată din sufletul acestui „copil“, a acestui „sălbae“,—de-a'ungul unei vieți de toate zilele, doar singură privirea de nedefinit de pe fața plină de o inconștiență divină a celui „Pauvre Lé ia.“, le-a apărut în totdeauna ca un îndemn spre o viață netrăită încă, ca o scăpare!

Iată însă că revistele ilustrate ne-aduc înfășșit priveliștea unei statui, de care se vorbea de mult și de care mulțimea prietenilor postumi ai poetului se îndeleptneau cu toată sâr-guința... Editorul poetului, însuși, pentru a se plăti de neomenia sălbaecă cu care și-a răsplătit „clientul“ său de odinioară, căruia îi tocmea poeziile pentru câte-un „sale Badinguet“,—el însuși își va fi având astăzi părțica lui pusă în piatra monumentului, își va fi având locșorul său la banchetul sărbătorii.

Să lăsăm însă deoparte scrupulele de acest soi, cu cari n'ai putea ridică azi un monument costisitor; să amintim numai cuvintele lui Mallarmé, pronunțate la mormântul sărbătoritului de astăzi, cuvinte, cari vor mai fi rătăcind poate, ca niște pasări desnădăjduite, prin frunzișul copacilor din cimitirul Batignolles.

„La tombe aime tout de suite le silence. Acclamations, renom, la parole haute cesse et le sanglot des vers abandonnés ne suivra jusqu'à ce lieu de discrétion celui qui s'y dissimule pour ne pas offusquer, d'une présence, sa gloire“.

Dar înfășșit: un monument lui Paul Verlaine s'a înălțat! Un monument vrednic cum nu mai poate fi altul de omul și opera care o reprezintă. Cei îngrijorați la gândul vre-unui monument chipeș și insolent, sunt de-acum împăcați: opera sculptorului de Niederhausern-Rodo e însăși expresiunea definitivă în marmora neperitoare, a celui suflet verlainian, care a avut darul să împropăteze simțirea unui veac întreg tocită de excesul romantic, și pe care sculptorul știe să ni-l redea și nouă ca printr'o îmbrățișare abia simțită, alintătoare.

Monumentul e așezat în mijlocul grădinei Luxembourg, grădina care l-a cunoscut pe poet încă din copilărie... iar inaugurarea lui a avut loc Duminica trecută în mijlocul unei însuflețiri care a lipsit atât de mult în viață, poetului astăzi sărbătorit.—C. B.—

Recepțiunea d-lui Iorga la Academie.—În ședința solemnă de Marți a avut loc la Academie recepțiunea academicianului N. Iorga, ales anul trecut în locul rămas vacant prin moartea lui Gr. Tocilescu. Discursul său de recepțiune a avut ca subiect „Două concepții ale Istoriei“.

O concepție este cea romantică, pe care au avut-o Hasdeu și Tocilescu, inspirată de curentul naționalist al secolului trecut, având de scop să prezinte cât mai latină origina neamului nostru, cât mai ireproșabil pe eroii noștri naționali și întrebunțând erudiția documentărilor vaste pentru a da mai multă aparență de adevăr temelor fundamentale de mai sus.

După altă concepție (Karl Lamprecht) istoria trebuie să

fie studiul tuturor factorilor vieții unui popor, cari alcătuiesc manifestarea integrală a forțelor elementare ce, ca și pentru simpli indivizi, sunt la temelia existenței sale. Poporul are o viață organică, epocă de creștere, de stagnare, de decadere și de reînviere, punând în joc energia sa proprie, care poate asimila și dezasmila ca orice ființă vie, și prin aceasta devin obiect de studiu pentru istoric cum e viața pentru fiziolog. Ea nu va mai studia eroi, nu va mai fi o cronică sau o pledoarie, ci va căuta să înfățișeze cât mai complet viața tuturor din fiecare zi, care se înalță uneori, și în anumite personalități, pe culmi superioare, ce singure ocupau privirea istoricilor de până acum. În afară de aceasta popoarele nu trăiesc izolate, ci fiecare e un capitol din universalitatea umană, astfel că în mod necesar istoricul trebuie să aibă o perspectivă cât mai voită cu putință. Apoi, pentru că are a studia viața integrală a unui popor, el trebuie să fie enciclopedist și să nu se înstreineze de nici o disciplină; pentru același motiv el trebuie să pătrundă adânc în zbuciumările actuale ale vieții neamului său, pentru a-i cunoaște firea și a-i putea înțelege trecutul. Istoricul trebuie să se socotească pe sine ca unul dintre cei mai bătrâni ai patriei sale și de aceea îi poate fi sfătuitor și poate lucra la formarea tinerimii.

Răspunsul d-lui A. Xenopol, prietenos, plin de admirație și de acea fină și binevoitoare ironie, ce se aude de obicei sub cupola Academiei franceze și foarte rar la noi, a pus în relief calitățile strălucitoare ale d-lui Iorga, uimitoarea sa memorie, colosala sa erudiție și extraordinara sa putere de muncă, și a completat discursul noului academician reamintind valoarea operei lui Gr. Tocilescu, executată cum sumar de d. Iorga.

Ne-am fi așteptat ca d. Xenopol, care prin vârsta sa, prin însușirile sintetice ale spiritului său, prin opera sa în care a căutat, între altele, să definească și înțelesul Istoriei, să opună și concepției istorice expuse de colegul său un răspuns mai precis. S'o fi epuizat discuția acum trei ani când d. Iorga numia concepția fostului său profesor, a „calomniatorului Xenopol“, *arhi-banală și ridiculă?*...—H.—

Publiciști de contrabandă.—„Lupta Economică“ de sub direcțiunea d-lui C. Bacalbașa, deputat, publică următoarele:

De câțeva vreme, au început să circule în București, cu deosebire, o sumă de „ziariști“ și de „publiciști“ absolut de contrabandă, care nu au nimic comun nici cu ziaristica nici cu publicitatea.

Acești oameni scot câte odată o fițiucă Dumnezeu știe cum, în Ianuarie sau Aprilie, un număr sau două, rămân datorți pe la tipografii, își pun ghiozdanul subsuoară—câci au grija să-și procure și câte un ghiozdan pentru a-și da mai multă importanță—și pleacă din casă în casă și din autoritate în autoritate, pentru încasarea de abonamente sau anunțuri, sub cuvânt că susțin cutare sau cutare principii politice, că fac propagandă în interesul cutărui sau cutărui partid, prezentând totdeauna „ultimul număr“ care e primul și ultimul.

Ei bine, acești oameni nu sunt decât niște curați șantașiști. Exploatează sentimentele înalte ale unor persoane prin cuvinte meșteșugite, exploatează naivitatea și buna credință altora. se prezintă cu ziare, albumuri, reviste etc. cari nu au nici o durată, pentru a scoate banii publici, ca la urma urmei să nu le mai dea nimic în schimb.

Din pricina aceasta publicul a ajuns a nu mai avea nici o încredere nici chiar în ziarere și revistele serioase. Câci pe lângă acești șantașiști pierd și cei ce muncesc cu dor cinstit în ziaristică.

Atragem deci atențiunea tuturor ca să știe pe viitor să se păzească de acest fel de „ziariști“ și „publiciști“ de contrabandă, intru cât ei nu constituie decât o rușine pentru țară și o înjosire a presei noastre. Noi am luptat și luptăm pentru înălțarea prestigiului ei, și credem că ar fi timpul ca acest sistem de operațiuni să înceteze odată pentru totdeauna.

Cel dintâi imberb care nu mai vrea să învețe carte se face „gazetar“. Pricer pe sau nu ceea ce înseamnă o chestie atât de importantă ca ziaristica, puțin importă, și rău și fără cale fac acei din directorii ziarelor cari primesc în sânul redacțiilor lor astfel de nepregătiți pentru delicata misiune de ziarist.

Ar fi poate rolul „Sindicatului ziaristilor“ de a interveni. Noi ne-am făcut datoria de-a semnala răul, și credem că ne facem o sfântă datorie astfel și față de public și față de confrăți, cari au la rând să-și spună cuvântul lor.

Suntem de aceeași părere cu confratele nostru. Adăogăm însă, că acești „ziariști“ și „publiciști“ de contrabandă sunt de cele mai multe ori creaturile oamenilor politici dela guvern. Când slujbele nu mai sunt de ajuns; când nu se mai găsește nici o motivare plausibilă pentru a se da vre-o diurnă... atunci se sugerează protejaturii (care poate fi și moșneag nu numai imberb) ca să scoată vre-o fițiucă de ziar sau revistă pentru a fi ajutat; adică pentru a da motiv să fie ajutat.

D. Bacalbașa, ca deputat guvernamental se poate informa la diferitele administrații publice de practica acestui procedeu.

—Verax.—

REVISTA REVISTELOR

In **Convorbiri Literare** d. I. Rădulescu-Pogoneanu continuă traduceri sale din *Etica* lui Wundt.

D-l P. Cerna, poetul-filosof, care e din ce în ce mai mult filosof și mai puțin poet, ne arată în *Romanță*, că se îndelenește și cu psihologia. Deocamdată ne definește sufletul, — indiscutabil după metoda introspectivă:

„Și sufletul, și sufletul din mine
O mierlă e.“

D-l E. Lovinescu ne povestește frumos ce-a simțit D-sa privind *Celatea Morfii*, Veneția.

Sunt pline de interes cercetările și reflecțiile d-lui Costin Petrescu asupra *costumului femeesc*.

Fostul președinte al consiliului în Franța, *Alexandre Ribot* se ocupă în *Revue Bleue* de felul „cum să se asigure miniștrilor libertatea de acțiune“.

Două sunt măsurile, cari s'ar impune după acest vechiu parlamentar: 1) să se ia din puterea miniștrilor numirea și avansarea funcționarilor; 2) să se impună miniștrilor abținerea de la rezolvirea afacerilor cari cad în competența agenților sau comisiunilor locale și de district.

Adică „a descărca pe miniștri de toate sarcinile ce li se pot lua fără pagubă pentru stat, nu însemnează a le micșora autoritatea, din contră însemnează să le-o întărim permițându-le să și-o exercite ori de câte ori interesul general al țării e în joc“.

Gabriel Monod serie cuvinte măgulitoare despre cincuăntenarul Italiei. După ce privește cu ochi prietenești și, uneori, plini de admirație, la desfășurarea actuală a vieții italienești, în toată integritatea ei cu adevărat romană, d-l Monod termină: „Italia unificată poate să-și sărbătorească cu seninătate și cu orgoliu cincuăntenarul său, și să arate națiunilor rezultatele operei sale de regenerare. Franța, care a avut să se plângă câteodată de Italia nouă, cum și Italia a avut să se plângă de ea, care s'a văzut, timp de atâția ani, separată de sora sa latină prin crude neînțelegeri și intrigi perfide, se bucură astăzi fără gând ascuns de succesele sale glorioase, și dorește, cu ea, să vadă prietenia lor mărindu-se pentru progresul și creșterea civilizațiunei mediteraniene, unde Franța, Italia, Spania și Grecia trebuie să fie armonios asociate în urmarea aceluiași ideal“. E o chemare discretă dar elocventă, care descopere politica internațională a popoarelor, așa de deosebită de cea pe care o fac diplomații și o comentează la noi d. Duca.

Paul Adam, a scris deunăzi în *Le Figaro* un prea frumos articol cu prilejul ridicării apropiate a unui monument poetului José-Maria de Heredia, făcând totdeauna și apologia geniului latin. „Nu există nici cultură germană, nici cultură slavă, și nici cultură scandinavă, curat vorbind. Nu este alta decât o cultură eleno-latină și creștină, căreia i-a

trebuie în întregime să i se supue, cu toate victoriile și cu toate eforturile lor, năvălitorii imperiului roman.

Toate cuceririle civilizației de azi revin în întregime acestui geniu eleno-latin, ale cărui Trofee, Heredia le-a fost cântărețul ales.

„In imagini neperitoare, el a știut, el, marele poet, să simbolizeze filosofile, artele, cuceririle spirituale ca și pe cele materiale ale celor din jurul Mediteranei, dela eforturile civilizatoare ale lui Hercule și Jason și până la acele ale Conquistador-ilor... Se cuvine dar, ca o închinare adâncă să adune elitele latine în jurul acestei amintiri și a acestei frumuseți“.

Vorbind însă de popoarele latine, Paul Adam ne ignorază cu desăvârșire pe noi, Românii, de altfel ca alăția alți scriitori ai țării-surori. D-l Charles Gr. Lahovary, fost deputat și director al ziarului *La Roumanie*, a adresat ziarului francez o scrisoare, pe care „Le Figaro“ o publică în no. imediat următor.

Pentru a ilustra frumosul serviciu pe care d-l Charles Gr. Lahovary l-aduce prin aceasta neamului nostru, reproducem mai la vale scrisoarea d-sale:

Paris, 23 Mai 911.

Domnule Director,

D. Paul Adam, într'un remarcabil articol pe care îl publică *Le Figaro* de azi, glorifică geniul latin cu prilejul ridicării apropiate a unui monument în amintirea lui José-Maria de Heredia.

D-sa citează mai cu seamă forțele intelectuale latine, ca Italia, Spania, America latină, cari vor trebui să ia o parte oficială și efectivă alături de Franța, pentru a sărbători pe marele poet.

D. Paul Adam nu pomenește nimic de România, țară latină, avant-gardă latină — purtătoare de lumină intelectuală a latinismului, în mijlocul civilizației orientale, dar păstrând

în tradițiile sale, în limba sa și în activitatea sa, urma adâncă a puterii romane. România a fost oare invitată oficial să ia parte la această impunătoare manifestație? nu știu, dar mai înainte de toate, Franța și surorile sale latine, vor trebui să știe că dincolo de civilizația germană e o țară latină, care s'ar bucura și ea de succesul acestei hotărâri, destinată să menție și să imputernicească, de-alungul veacurilor, energia geniului latin“.

În paginile revistei noastre s'a pus deslușit problema clasicismului în învățământul actual prin articolele d-lor Taffali și C. Hasnaș.

No. ultim din *Les Annales* aduce, pe lângă vestirea unei noi campanii în favoarea clasicismului susținut de un grup de academicieni, și un articol energic de *Marcel Prévost*. Și subtilul explorator al sufletului feminin și parisian, se declară pentru reîntronarea limbei latinești în cinstea de altădată. Ba încă, e așa de strajnic că nici nu-l mai recunoști când îl auzi apostrofând cu așa nengrijită indignare: „Ei bine, această limbă venerabilă care cimentează pe a noastră și ne unește cu tot ce fu civilizat în trecut, — această limbă eu adevărat mamă, o avem, ne aparține, și noi o aruncăm, ca pe o moștenire inutilă și periculoasă!.. Ce aberație! Ce pierdere imbecilă a unei puteri!“.

Cum vedem lupta începe mai hotărât ca oricând, și energia luptătorilor o putem constata pe deplin din tonul violent pe care îl poate lua și scrisul unuia din cei mai delicați artiști când e nevoit să intre sub steagul războinic al uneia din cele două tabere.

Și adăugă, apoi, frumos, amintindu-ne că e tot *Marcel Prévost* care vorbește — „trebuie ca latina să-și reia locul în cultura obișnuită a Francezilor. Latina este o limbă ca și celelalte; numai felul de a o preda merită să-l numim: mort; ceeace e nemuritor trebuie să fie învățat ca ceva care trăește“.

MEMENTO

*** *Academia Română a ales ca noi membri ai secțiunii științifice pe d-l General Gr. Crăniceanu și pe d-l I. Simionescu, profesor la Universitatea din Iași. Pe acest din urmă nou Academician, cititorii noștri l-au putut cunoaște și din distinsa sa colaborare la „Noua Revistă Română“.*

*** C. I. Stoicescu a fost un colaborator al revistei noastre. De cele mai multe ori nu semna, odată (în no. prim al serii vechi) a iscălit „un fost ministru liberal“, iar un articol despre „Toleranță și respect în discuțiune“ l'a tipărit sub numele său (în no. 5, vol. V).

*** Trimisul special al „Minervei“ la expoziția din Roma, ne anunță că a descoperit un nou sculptor „urias“. Se cheamă: *Calco in gesso*. Dar, cine știe cât de puțină italienească, vede că minușiosul cercetător al expoziției a luat numirea genului de sculptură pe care îl admira, drept un nume de artist... Bietul om și biata gazeta!

*** O importantă mișcare pentru apărarea limbei latine se organizează în Franța. Câțiva academicieni ca Anatole France, H. Lavedan, Richepin, Claretie, Faguet, Poincaré (H.), Emile Ollivier, Doumic, Bazin și Prévost, au adresat ministrului Instrucțiunii o petiție în care-și exprimă regretele și dorințele lor. Jean Richepin prepară apoi un manifest care va primi din partea literaților și artiștilor adeziuni nenumărate. Pe acesta l-au semnat aproape toți academicienii până acum.

*** Faguet a vorbit deunăzi despre *Brunetière*, reliefând temperamentul său pasionat și agresiv.

A găsit apoi cu cale să mai amintească, sorbindu-și parcă buzele, de atitudinea nedreaptă și neînțeleasă a distinsului critic față de autorul acelor neperitoare „*Fleurs du Mal*“.

*** La 1 Iunie se va inaugura la Montpellier un monument lui *Auguste Comte* „un nebul de geniu care a semănat înțelepciune“. Monumentul, datorit sculptorului Injalbert, reprezintă, alături de bustul marelui filosof al veacului trecut, înțelepciunea, îndreptând pe muncitor înspre familie.

*** Cu ocazia aniversării morții lui *Girolamo Rovetta* — autor dramatic național, dar tocmai de aceea de mâna a doua — i s'a inaugurat

un bust în teatrul din Verona. A vorbit pentru el, Renato Simoni, dramaturg „en vogue.“

*** Parisul a sărbătorit zilele acestea pe *Hansi și Zislin*, cei mai populari pictori umoristici ai zilei; — cel de-al doilea e un erou național: pentru o caricatură a sa, a făcut deunăzi închisoare în Germania.

*** De curând s'a executat, pentru prima oară în Italia, clasică bucată a lui Sebastian Bach: *La passione di Christo*.

*** O misiune care nu a ajuns la nici un rezultat, e aceea pe care a condus-o prof. Halbherr, pentru lucrări de arheologie, în Tripolitania

*** A apărut la Plon et C-ie traducerea autobiografiei lui *Wagner: Ma vie*. Ea merge de la 1813—1864.

*** A murit *Alex. Guilmant*. Pentru cei mai puțin informați adăugăm că *Guilmant* a fost împreună cu *Charles Bordes* fondatorul vestitei *Scuola Cantorum* care a reformat muzica bisericească franceză.

*** Artiștii francezi vor, pentru 1914, o expoziție internațională de artă decorativă, la Paris.

*** A fost pus în scenă cunoscutul roman a lui *Dostoiewsky, Frații Karamazow*.

*** În curând se va ține la Londra o licitație publică pentru vânzarea a vreo 300 pânze celebre, datorite celor mai de seamă pictori francezi, englezi, italieni, flamanzi, etc.

*** În ziua aniversării nașterii marelui poet *Swinburne*, s'a deschis la Londra o expoziție cuprinzând manuscrise, diferite edițiuni ale operelor lui, și o mulțime de schițe cari au ilustrat volumele de poezie — datorite lui *D. Gabr. Rossetti*.

*** Premiul literar Landes, care se dă în Germania din 3 în 3 ani, a fost atribuit anul acesta lui *Ernst Ritter von Dombrowsky* pentru o dramă a lui *Narrenliche*.

*** A murit la 72 de ani, într'un spital din *Kuffstein Martin Greif*, poetul liric care a scris poezii de o mare simplitate și de un mare sentiment poetic.

*** În editura lui *Zanichelli*, vor apare în curând un volum din versurile lui *Pascoli: Poemi italiani*.

